

Westeind 37, 39A, 39B en 41, Papendrecht (gemeente Papendrecht)

Archeologisch bureauonderzoek

Rubicon Erfgoed Rapport 114

DEFINITIEF

Colofon

Auteur	[REDACTED]
Versie	Definitief
Datum	23-01-2023
Rubicon Erfgoed projectnummer	22034
Opdrachtgever	Adromi Groep
Contactpersoon opdrachtgever	[REDACTED]
Bevoegde overheid	Gemeente Papendrecht
Contactpersoon bevoegde overheid	n.n.t.b.
Adviseur bevoegde overheid	Gemeente Dordrecht
Contactpersoon adviseur bevoegde overheid	[REDACTED]
Onderzoeksmelding (ARCHIS3)	5303104100
Beheer documentatie	Rubicon Erfgoed, Rheden

Vrijgave		
Naam	Datum	Handtekening
[REDACTED] Senior KNA Bureauonderzoek Archeoloog Actorregistratienummer 23021110	23-01-2023	[REDACTED]

Inhoudsopgave

Colofon.....	1
Inhoudsopgave	1
Samenvatting.....	1
Selectiebesluit bevoegde overheid.....	1
Inleiding	3
Aanleiding onderzoek.....	3
Doelstelling onderzoek	3
Werkwijze onderzoek	3
Kaders onderzoek	3
Leeswijzer	5
Locatie en planvorming.....	6
Afbakening plan- en onderzoeksgebied.....	6
Huidige situatie plangebied.....	6
Toekomstige situatie plangebied	7
Landschappelijke informatie	8
Inleiding landschappelijke informatie.....	8
Beknopte landschapsontwikkeling	8
Paleogeografie.....	9
Geologie	10
Geomorfologie	11
Bodem	12
Grondwater	12
Conclusie landschappelijke informatie.....	12
Archeologische informatie	13
Inleiding archeologische informatie	13
Archeologische verwachting op provinciaal niveau.....	14
Archeologische verwachting op gemeentelijk niveau.....	14
Archeologische monumenten	14
Archeologische vondstmeldingen.....	14
Archeologische onderzoeksmeldingen.....	16
Conclusie archeologische informatie	18
Cultuurhistorische informatie.....	19
Inleiding cultuurhistorische informatie	19
Beknopte lokale en regionale geschiedenis	19
Historisch kaartmateriaal	20
Conclusie cultuurhistorische informatie	21
Verwachtingsmodel, conclusie en advies	22
Verwachtingsmodel.....	22
Conclusie en advies.....	23
Selectiebesluit bevoegde overheid.....	24
Bronnen.....	25
Documenten.....	25
Overig.....	25
Bijlage 1 – Inleiding.....	27

Bijlage 2 – Locatie en planvorming	29
Bijlage 3 – Landschappelijke informatie.....	36
Bijlage 4 – Archeologische informatie.....	42
Bijlage 5 – Cultuurhistorische informatie.....	44
Bijlage 6 – Verwachtingsmodel, conclusie en advies	48

Samenvatting

Ter plaatse van een tweetal percelen aan het Westeind 37, 39A, 39B en 41 te Papendrecht (gemeente Papendrecht, provincie Zuid-Holland), kadastraal bekend als Papendrecht A 7953 en 8034, bestaat het voornemen om het terrein in kwestie te herontwikkelen ten behoeve van woningbouw. Hiervoor is een omgevingsvergunning nodig in afwijking op de vigerende beheersverordening, binnen welk kader archeologisch vooronderzoek uitgevoerd dient te worden.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat voor het aantreffen van archeologische resten in het plangebied binnen de geplande verstoringsdiepte (naar verwachting circa 150-230 cm -Mv) een lage archeologische verwachting geldt voor de periode Laat-Paleolithicum – Vroege Middeleeuwen en een middelhoge verwachting voor de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd.

Hoewel er altijd een kans bestaat dat relevante archeologische lagen (ten dele) niet meer aanwezig zijn, of (ten dele) niet worden bedreigd door de geplande ontgravingen, is de bodemopbouw op basis van bureauonderzoek alleen niet vast te stellen. Hetzelfde geldt voor de aard en mate van eventuele bodemverstoringen. Op basis van dit bureauonderzoek adviseert Rubicon Erfgoed dan ook om de archeologische verwachting in het veld te toetsen, middels een archeologische begeleiding (conform protocol IVO-P) van de voor de geplande ontwikkeling benodigde sloop- en bouwwerkzaamheden binnen dat deel van het plangebied dat op basis van de vigerende beheersverordening een archeologische dubbelbestemming kent. Vormen van op voorhand uit te voeren prospectief onderzoek, zoals boor- of proefsleuvenonderzoek, zijn gelet op de dichte bebouwing in het plangebied niet geijkt.

Zie Bijlage 6 (figuur 25) voor de advieskaart in deze.

Bovenstaande betreft een onafhankelijk tot stand gekomen advies, op basis van bekende informatie en de kwaliteitsnormen van de beroepsgroep archeologie. Naar aanleiding van dit advies zal de bevoegde overheid, de gemeente Papendrecht, een eigen besluit nemen. In dat besluit kan en mag de bevoegde overheid beredeneerd afwijken van het advies. Mocht het plangebied in dat besluit worden vrijgegeven door de bevoegde overheid en er worden onverhoopt toch archeologische waarden aangetroffen tijdens de geplande graafwerkzaamheden, dan geldt op basis van de Erfgoedwet de plicht deze zogenaamde toevalsvondsten te melden bij het Rijk. Uit praktische overweging is het aan te bevelen deze melding te doen bij de bevoegde overheid, de gemeente Papendrecht.

Aan bovenstaand advies kunnen, behoudens opzet of grove nalatigheid onzerzijds, geen rechten worden ontleend, noch eventuele schade die daaruit kan voortvloeien, worden geclaimd.

N.B. Ter overdenking voor de gemeente Papendrecht geven wij graag mee dat er in de vigerende beheersverordening een fout is geslopen, waardoor zones die wel een archeologische verwachting hebben conform de gemeentelijke beleidskaart, niet onderzoeksplichtig zijn op basis van de beheersverordening (zoals het zuidelijk deel van onderhavig plangebied). Dit is te verhelpen door de beheersverordening aan te passen.

Selectiebesluit bevoegde overheid

De gemeentelijk archeologe van Dordrecht, [REDACTED], heeft na beoordeling van de conceptversie van dit rapport d.d. 18-01-2023 laten weten dat zij de gemeente Papendrecht zal

adviseren om in het plangebied geen vervolgonderzoek te adviseren (vanwege reeds aanwezige verstoring en het feit dat de nieuwbouw slechts gering groter is dan reeds bestaand én verstoord bebouwd oppervlak) en vrijgave te verlenen voor de geplande ontwikkeling.¹

¹ Informatie mevr. J. Hoevenberg (gemeentelijk archeologe Dordrecht), per mail ontvangen d.d. 18-01-2023.

Inleiding

Aanleiding onderzoek

Ter plaatse van een tweetal percelen aan het Westeind 37, 39A, 39B en 41 te Papendrecht (gemeente Papendrecht, provincie Zuid-Holland), kadastraal bekend als Papendrecht A 7953 en 8034, bestaat het voornemen om het terrein in kwestie te herontwikkelen ten behoeve van woningbouw. Hiervoor is een omgevingsvergunning nodig in afwijking op de vigerende beheersverordening, binnen welk kader archeologisch vooronderzoek uitgevoerd dient te worden.

Doelstelling onderzoek

Het doel van een archeologisch bureauonderzoek is het vaststellen van de specifieke archeologische verwachting van een plangebied. Op basis hiervan wordt een advies gegeven over aanbevolen archeologische vervolgstappen.

Werkwijze onderzoek

In het bureauonderzoek wordt de archeologische verwachting van een plangebied gespecificeerd aan de hand van informatie uit databases, kaartmateriaal, onderzoeksrapporten en literatuur over ontwikkelingen in het landschap (geologie, geomorfologie, bodem) en de bewoningsgeschiedenis (archeologie en recente historie). De eerste stap is dan ook het raadplegen en analyseren van verschillende bronnen:

- ARCHIS 3, de nationale archeologische database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), is een primaire bron: zij biedt toegang tot de bekende landschappelijke informatie (geomorfologische kaart, bodemkaart inclusief grondwaterstand) en archeologische informatie (monumenten, waarnemingen en onderzoeksmeldingen) en in en rond het plangebied. Het bureauonderzoek wordt ook aangemeld bij ARCHIS, zodat het later zelf weer gebruikt kan worden als bron in andere onderzoeken;
- Cultuurhistorische basisinformatie volgt uit (waar mogelijk en beschikbaar) gebiedspecifieke literatuur, alsook uit historisch kaartmateriaal (betrokken van o.a. het Kadaster);
- Overige bronnen geven aanvullende informatie, zoals over de opbouw van de ondergrond (DINOloket) en bekende bodemvervuiling (Bodemloket);
- Bovenstaande opsomming is uiteraard niet uitputtend en kan per project uitgebreid worden, bijvoorbeeld met kennis van archeologische vrijwilligers en professionele (overheids)archeologen, of boorgegevens van milieukundige onderzoeken.

De informatie die uit de verschillende bronnen is vergaard wordt vervolgens gerangschikt, geduid, gekoppeld en verwerkt in tekst en kaartmateriaal middels een GIS (Geografisch Informatie Systeem). Uit deze elementen wordt een rapport opgebouwd, met een verwachtingsmodel en advies als kernpunten. Dit rapport wordt vervolgens in concept aangeboden aan de opdrachtgever ter controle en aan de bevoegde overheid ter beoordeling. Na verwerking van eventuele opmerkingen wordt het rapport definitief gemaakt en afgemeld bij ARCHIS.

Kaders onderzoek

Dit archeologische onderzoek is uitgevoerd binnen wettelijke, beleidsmatige, juridisch-planologische en procesmatige kaders. Deze kaders zijn onderling met elkaar verbonden.

Wettelijke kaders

In 1992 heeft Nederland het Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed ondertekend. Dit verdrag wordt ook wel het Verdrag van Malta of Valletta genoemd, naar het eiland of de stad waar het is ondertekend. Het Verdrag is in 1998 geratificeerd en op 1 september 2007 via de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) in Nederland geïmplementeerd. De Wamz is een wijzigingswet en omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer, de Ontgrondingenwet en de Woningwet. Vanuit de Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) bestond al een verplichting om bij de voorbereiding van bestemmingsplannen alle ter zake doende belangen mee te wegen. In feite is de Wamz een concrete invulling en verbreding van deze verplichting.

Sinds 1 juli 2016 is de nieuwe Erfgoedwet in werking getreden. Deze wet bundelt de daarvoor bestaande wet- en regelgeving (6 wetten en regelingen) voor behoud en beheer van het cultureel erfgoed in Nederland. Het is een integrale wet die betrekking heeft op de museale objecten, musea, monumenten en archeologie op het land en onder water. Samen met de toekomstige Omgevingswet maakt de Erfgoedwet een integrale bescherming van het cultureel erfgoed mogelijk. Een gedeelte van de Monumentenwet 1988 is daarmee opgegaan in de Erfgoedwet. Een ander deel zal te zijner tijd opgaan in de Omgevingswet, maar bevindt zich nu nog in het overgangsrecht. De vuistregel voor de verdeling tussen de Erfgoedwet en de nieuwe Omgevingswet is dat roerend cultureel erfgoed en de aanwijzing van rijksmonumenten in de Erfgoedwet staan, terwijl de aanwijzing van ruimtelijk cultureel erfgoed (stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen) en de omgang met het cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving in de Omgevingswet komen. Onderdelen van de Monumentenwet 1988 die later naar de Omgevingswet gaan, blijven van kracht tot die wet in werking treedt (naar verwachting in 2023).

Beleidskaders

De veranderende wetgeving in de afgelopen decennia heeft gezorgd voor decentralisatie, waarmee de verantwoordelijkheid voor het opstellen en handhaven van archeologiebeleid verschoven is naar de gemeentes. Het archeologische beleid van de gemeente Papendrecht is vastgelegd in een archeologische beleidskaart met bijbehorende toelichting uit 2012.² Het noordelijke deel van het plangebied ligt op de gemeentelijke beleidskaart (Bijlage 1, figuur 1) in een zone met een zeer hoge archeologische verwachting (dorpskern) en het zuidelijke deel ligt in een zone met een middelhoge verwachting (komgebied), waar bodemingrepen groter dan respectievelijk 30/500 m² en dieper dan 30 cm -Mv archeologisch onderzoeksplichtig zijn. De in het plangebied voorziene bodemingrepen overschrijden de geldende vrijstellingsgrenzen. Derhalve geldt een onderzoeksplicht.

Juridisch-planologische kaders

Om de koppeling met de ruimtelijke ordening te maken, worden de verwachtingen van archeologische beleidskaarten (al dan niet aangevuld of gewijzigd door recenter archeologisch onderzoek) juridisch-planologisch ingebed, zowel op provinciaal niveau in inpassingsplannen, alsook op gemeentelijk niveau in bestemmingsplannen. In de vigerende beheersverordening *Centrumgebied* (vastgesteld op 05-04-2013) kent het plangebied de dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie', met vrijstellingsgrenzen van respectievelijk 30 m² en 30 cm -Mv in het noordelijk deel van het plangebied.³ Bijzonder genoeg kent de zuidelijke helft van het plangebied, met een middelhoge verwachting, geen dubbelbestemming ondanks dat het middelhoge verwachtingsniveau wel in de planregels voorkomt (dit is effectief een fout

² Ras, 2012; Van der Weide-Haas en Van Haver-Plas, 2012.

³ ruimtelijkeplannen.nl, NL.IMRO.0590.bv03centrum2012-3001.

in de vigerende beheersverordening). De in het plangebied voorziene bodemingrepen overschrijden de geldende vrijstellingsgrenzen. Derhalve geldt een onderzoeksplicht.

Procesmatige kaders

Vanuit de archeologische beroepsgroep is in de afgelopen jaren continu gestreefd naar verbetering van het archeologische proces. Aan de basis hiervan ligt de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De KNA stelt de eisen en randvoorwaarden aan de procesmatige kwaliteit van archeologisch onderzoek, wat bijdrage levert aan de borging van de inhoudelijke kwaliteit van het onderzoek. Dit bureauonderzoek is opgesteld aan de hand van de vigerende versie van de KNA (4.1), specifiek Protocol 4002 Bureauonderzoek en de daarin opgenomen specificaties LS01-LS06. Het hoofdstuk met cultuurhistorische informatie binnen dit bureauonderzoek (zie leeswijzer hierna) is opgesteld aan de hand van beschikbare historische bronnen, kaartmateriaal, ervaring en *expert judgment*.

Na goedkeuring van het bureauonderzoek door de bevoegde overheid wordt het definitieve rapport digitaal gedeponereerd bij het e-depot van ARCHIS, conform specificatie DS05.

Leeswijzer

Het bureauonderzoek dat op deze inleiding volgt is opgedeeld in een aantal tekstuele hoofdstukken, die hieronder zijn weergegeven. Tussen haakjes is per hoofdstuk aangegeven welke specificatie(s) uit Protocol 4002 Bureauonderzoek van toepassing is/zijn.

- Locatie en planvorming (LS01, LS02, LS03);
- Landschappelijke informatie (LS04);
- Archeologische informatie (LS04);
- Cultuurhistorische informatie (LS04);
- Verwachtingsmodel, conclusie en advies (LS05, LS06).

In de lopende tekst van bovenstaande hoofdstukken wordt verwezen naar afbeeldingen. Deze zijn achteraan het bureauonderzoek opgenomen in bijlagen, die gekoppeld zijn aan de inleiding en gelijknamige hoofdstukken.

N.B. Een bureauonderzoek van Rubicon Erfgoed is letterlijk de verslaglegging van een lopend onderzoek, wat betekent dat informatie in eerdere hoofdstukken (zoals verwachte landschapselementen) door feiten in latere hoofdstukken (zoals archeologische waarnemingen) bevestigd, ontkracht of genuanceerd kunnen worden.

Locatie en planvorming

Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Het plangebied betreft de percelen, of delen daarvan, waarbinnen de toekomstige bodemingrepen zullen plaatsvinden. Het betreft het perceel dat kadastraal bekend staat als Papendrecht A 7953 en 8034. De plangebiedgrenzen zijn in dit geval gelijk aan de grenzen van het perceel waarin de vergunningsplichtige bodemingrepen gepland zijn.

De administratieve gegevens van het plangebied zijn weergegeven in tabel 1. Het onderzoeksgebied betreft wegens aanwezigheid van bekende archeologische waarden in de nabije omgeving een gebied met een straal van 500 m rond het plangebied (zie het hoofdstuk Archeologische informatie). De ligging van het plan- en het onderzoeksgebied op de topografische kaart en een recente luchtfoto zijn te zien in Bijlage 2 (figuren 2-3).

Gegeven	Informatie
Toponiem	Westeind 37, 39A, 39B en 41
Plaats	Papendrecht
Gemeente	Papendrecht
Provincie	Zuid-Holland
Kaartblad	38C
Coördinaten (bounding box)	MIN: 106.290/426.518 MAX: 106.336/426.583 CNT: 106.313/426.551
Oppervlakte	Circa 1203 m ² (waarbinnen 537 m ² aan bebouwing in de nieuwe situatie)

Tabel 1: Gegevens plangebied.

Huidige situatie plangebied

Het plangebied betreft een tweetal percelen aan het Westeind te Papendrecht en omvat de panden met huisnummers 37, 39a, 39b en 41, alsmede het terrein eromheen. Volgens de BAG Viewer van het Kadaster dateren al deze panden uit 1930.⁴

Het plangebied ligt tussen het Westeind en de Papendrechtse Geul, in het zuidelijk deel van de bebouwde kom van Papendrecht. Op een situatietekening, in een doorsnede en op Google Streetview is de bestaande situatie te zien (Bijlage 2, figuur 4-6). Het plangebied is momenteel voor bijna de helft bebouwd (563 m², blijkens het ontwerp) en voor de rest verhard met klinkers en tegels. Het peil in het plangebied is voor dit project vastgelegd op 2,7 m NAP.⁵ De huidige fundering reikt blijkens de doorsnede tot 63 cm -Peil, wat neerkomt op 2,07 m NAP. Er is geen sprake is van onderkeldering onder de bestaande panden.⁶

⁴ bagviewer.kadaster.nl.

⁵ Informatie Van Es Architecten, per mail ontvangen d.d. 20-10-2022.

⁶ Informatie Adromi Groep, per mail ontvangen d.d. 19-10-2022.

In het Bodemloket staat op de grens van het plangebied met Westeind 35 een onbekend onderzoek vermeld, te weten locatie ZH059009325. Daarnaast valt de zuidelijke rand van het plangebied binnen locatie ZH059000031, wat de sanering van een stortplaats van baggerspecie in de gedempte Gantel (d.w.z. de Papendrechtse Geul) is. Om meer details te bekomen is een omgevingsrapportage vervaardigd via de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid (OZHZ). Hier wordt met betrekking tot eerstgenoemde locatie (hier AA059000372) eveneens gesteld dat er geen informatie is. Voor de slootdemping ter plaatse van de tweede locatie (hier AA059000041) wordt gesteld dat het om lichte verontreinigingen in grond (dempingsmateriaal) en grondwater ging (locatie geschikt voor woonbestemming, afvoermogelijkheden grond niet onbeperkt).⁷

Voor het plangebied is tevens reeds milieuhygiënisch onderzoek uitgevoerd. Daarbij is vastgesteld dat sprake is van bijmengingen in de grond met bodemvreemde materialen (beton, baksteen, metselpuin en houtskool). Visueel is geen asbestverdacht materiaal waargenomen. De grond blijkt licht verontreinigd te zijn met minerale olie, PAK en PCB, alsmede licht tot matig verontreinigd met zware metalen (plaatselijk is sprake van een sterk verhoogd gehalte zink). Het grondwater is licht verontreinigd met barium. Ondanks dat enkele tussen- of interventiewaarden worden overschreden wordt verder bodemonderzoek niet noodzakelijk geacht, gelet op de vergelijkbare bodemsamenstelling in de directe omgeving. De bij herontwikkeling vrijkomende grond is evenwel niet vrij toepasbaar.⁸

Toekomstige situatie plangebied

In het plangebied zal herontwikkeling plaatsvinden van een bestaande bedrijfslocatie naar appartementen. De aanwezige karakteristieke bebouwing ter plaatse van Westeind 35 en 39 (beeldbepalende panden, dijkhuizen uit 1901⁹) zal behouden blijven, de overige (bedrijfs)gebouwen zullen worden gesloopt. De nieuwbouw zal geheel worden onderkelder met een halfverdiepte parkeerkelder, tot een diepte van 180 cm -Peil.¹⁰ In Bijlage 2 (figuren 7-11) zijn een situatietekening, plattegronden van de kelder en begane grond (zowel huidig als toekomstig), een doorsnede en een impressie van de nieuwbouw opgenomen. Op basis van het projectpeil van 2,7 m NAP zal de onderkeldering plaatsvinden tot 0,9 m NAP.

⁷ bodemloket.nl; ozhz.omgevingsrapportage.nl.

⁸ Mulder, 2021.

⁹ Informatie mevr. J. Hoevenberg (gemeentelijk archeologe Dordrecht), per mail ontvangen d.d. 18-01-2023.

¹⁰ Informatie Van Es Architecten, per mail ontvangen d.d. 20-10-2022.

Landschappelijke informatie

Inleiding landschappelijke informatie

De archeologische verwachting van een plangebied is in de eerste plaats afhankelijk van de bewoningsmogelijkheden van het landschap. Op basis van informatie over de geologie (diepere ondergrond), geomorfologie (landschapsvormen), bodem (bodenvorming- en types) en de grondwaterstand kunnen de bewoningsmogelijkheden in en rond een plangebied in kaart worden gebracht.

Beknopte landschapsontwikkeling¹¹

Eén van de belangrijkste vestigingsfactoren tot in de Middeleeuwen was de aanwezigheid van natuurlijk voorkomende hoge – en dus droge – delen in het landschap.

Het plangebied ligt net in het Zeeuws kleigebied, even ten zuiden van de grens met het Hollands veengebied, in de Alblasserwaard. In het midden van de laatste ijstijd (het Weichselien) maakte dit gebied deel uit van een brede riviervlakte, waarbinnen de riviergeulen in een verwilderd ('vlechtend') patroon verspreid lagen. Door deze geulen werd grof zand en grind afgezet, dat geologisch gezien wordt gerekend tot de Formatie van Kreftenheye. De aanwezigheid van grof zand en grind wijst op hoge stroomsnelheden en sterke variaties in de (piek)afvoer (als gevolg van grote hoeveelheden (smelt)water). Op andere momenten lag de bedding van de riviervlakte langere perioden droog. Vanuit de drooggelegen vlakte kon fijner rivierzand door sterke winden worden verstoven, dat vervolgens langs de randen van de riviervlakte tot afzetting kwam. Daar ontstonden op grote schaal rivierduinen of donken. Rivierduinafzettingen behoren tegenwoordig tot het Laagpakket van Delwijnen binnen de Formatie van Bostel, maar worden vooral in ouder onderzoek nog als Formatie van Kreftenheye bestempeld, in navolging van Dopfer e.a. die dit in 1975 zo stelde. Vanaf 15.000 jaar geleden begon dit beeld enigszins te veranderen aangezien toen het klimaat geleidelijk begon te verbeteren. In eerste instantie was sprake van enkele relatief kortdurende warmere perioden (respectievelijk het Bølling-en Allerød-interstadiaal, 14.650 tot 14.000 BP en 13.900 tot 12.850 BP). Gedurende deze opeenvolgende nam de vegetatie toe en werd de afvoer van rivierwater beter verdeeld. De riviergeulen begonnen te kronkelen (meanderen) en sneden zich in de riviervlakte in, waardoor langzamerhand een rivierdal ontstond. In het dal werd tijdens overstromingen zogenaamd *Hochflutlehm* afgezet, ook wel bekend als de Laag van Wijchen. Pas vanaf 11.700 BP, in het Holoceen, zetten de verbeterde klimaatomstandigheden definitief door, waardoor de toenemende vegetatie de verstuingen van rivierzand aan banden legde en de oevers van de rivieren door de alsmaar kleiner wordende verschillen in afvoer zich stabiliseerden. Door de stabiele oevers traden de rivieren alleen nog bij hoogwater buiten hun oevers. De klei die bij hoogwater buiten de rivieren werd afgezet, wordt eveneens gerekend tot de Laag van Wijchen.

De zich insnijdende meanderende rivieren gingen onder invloed van een voortdurend stijgende zeespiegel in het Holoceen over in accumulerende meanderende rivieren, die meermaals hun loop verlegden en daardoor verschillende stroomgordels ontwikkelden. Hierdoor vond in het grootste deel van het rivierengebied afzetting plaats van zand (beddingafzettingen), zandige klei (oeverafzettingen) en zware klei (komafzettingen), die werden afgewisseld door veen. Deze rivierafzettingen behoren geologisch gezien tot de Formatie van Echteld. Bij dit proces van afzetting

¹¹ De Mulder e.a., 2003; Van Zijverden en De Moor, 2014; Stouthamer e.a., 2015.

werden de oudere afzettingen door jongere begraven. Het moment waarop dit optreedt, hangt af van de ligging van de zogenaamde terrassenkruising. De terrassenkruising is het punt waarop de netto insnijding overgaat in een netto accumulatie van sediment. De ligging van dit punt ligt niet vast maar is afhankelijk van het debiet, de sedimentlast van een rivier en de stijging dan wel daling van de zeespiegel. Berendsen en Stouthamer vermoeden dat de terrassenkruising rond 7.500 BP in de omgeving van Gorinchem heeft gelegen. Daarna raakten de laatpleistocene en vroegholocene afzettingen afgedekt met holocene rivierafzettingen en kon het oude rivierenlandschap met duinen verdrinken, wanneer ze verder van een rivier verwijderd lagen. Daar trad door de aanhoudende stijging van het grondwater op grote schaal veenvorming op en ontstond een moeras met zoetwatermeren, dat doorsneden werd door kleine veenstroompjes.

In holoceen westelijk Nederland is de krachtige invloed van de zee op het achterliggende landschap door de millennia heen niet te onderschatten. Stijgingen van de zeespiegel, het dagelijkse getij en stormvloedden gingen gepaard met inbraken en extra sedimentatie middels de bestaande rivieren alsook via getijdengeulen en -kreeken. Daarnaast zorgden de grootschalige veenontginningen vanaf de Late Middeleeuwen ervoor dat bodemdaling plaatsvond door ontwatering (klink en zetting), wat het land alsmear kwetsbaarder maakte voor overstromingen. Vanaf de Middeleeuwen werden steeds meer laaggelegen delen van Nederland bedijkt om deze risico's te beteugelen, maar in gevallen van doorbraken bij grote overstromingen waren de gevolgen enorm. De Allerheiligenvloed van 1570 is een schoolvoorbeeld van een dergelijke catastrofe, waarbij talloze dijken aan de Nederlandse en Vlaamse kust doorbraken en nederzettingen werden weggevaagd. Ook delen van de Alblasserwaard, waaronder Papendrecht, hadden hieronder te lijden.

Paleogeografie

Op de paleogeografische kaarten in Bijlage 3 (figuren 12-13)¹² is in grote lijnen de landschappelijke ontwikkeling te volgen van het plangebied en haar omgeving, over een periode van 11.000 jaren. De pleistocene situatie laat zien dat het plangebied destijds binnen een waterloop lag, een voorloper van de Beneden-Merwede, in een zandlandschap met duinen langs de noordelijke oevers van de toenmalige rivieren. Op het kaartbeeld van 5500 voor Chr. wordt de rivier omgeven door wadden en slikken, met kwelders en een riviervlakte verder van het water af. Ook zijn grote delen van het landschap dan al verdrongen en met veen begroeid, waaronder ter plaatse van het plangebied. In de daaropvolgende millennia zorgt de dynamiek van de rivier ervoor dat het plangebied afwisselend ter plaatse van de waterloop zelf en het komgebied daaromheen zal hebben gelegen. Vanaf circa 1250 na Chr. begint het veengebied te krimpen, door ontwatering, ontginning en inpoldering. Ook is Dordrecht te zien, aan de overzijde van de rivier. Het kaartbeeld van 1500 na Chr. toont ter plaatse van Papendrecht lintbebouwing, welke daarna verdwenen is, waarschijnlijk ten gevolge van de reeds aangehaalde Allerheiligenvloed van 1570. Desalniettemin ligt het plangebied vanaf die periode aan de rand van het ingedijkte voormalige overstromingsgebied en ontstaat min of meer de huidige landschappelijke situatie.

Het plangebied ligt, zoals te zien is op de paleogeografische stroomgordelkaart in Bijlage 3 op figuur 14, op de stroomgordel van de Noord. Daarnaast zijn nog enkele stroomgordels binnen het onderzoeksgebied aanwezig. De betreffende informatie is weergegeven in onderstaande tabel:

¹² Dataset nationaalgeoregister.nl, op basis van kaarten ontleend aan Vos e.a., 2018.

Nr.	Naam	Datering (BP ¹³ Cal ¹⁴ C)	Diepte beddingzand (t.o.v. NAP)
140	Papendrecht	2500 – 1700 550 BC – 405 AD	-3,9 – -6,0 m
206	Zwijndrecht	4020 – 3210 2476 BC – 1446 BC	-3,0 – -3,2 m
312	Biesbosch	529 – 200 1423 AD – 1800 AD	0,0 – 0,0 m
315	Oude Maas (Rotterdam-Dordrecht)	2500 – 0 550 BC – heden	-3,9 – -6,0 m
316	Noord	1600 – 0 536 AD – heden	0,0 – 0,0 m

Tabel 2: Paleogeografische informatie.¹⁴ De ¹⁴C-data zijn gekalibreerd met OxCal¹⁵ middels IntCal13, waarbij in geval van meerdere pieken de hoogste percentages van nauwkeurigheid zijn genomen of een historisch bekend jaartal van bedijking/afdamming.

De Drechtsteden liggen in een zeer dynamisch rivierengebied, waar door de millennia heen meerdere rivierlopen elkaar hebben opgevolgd en naast elkaar hebben bestaan. Op circa 75 m ten westen van het plangebied mondde volgens de paleogeografische stroomgordelkaart de Papendrecht uit in de voorloper van de Beneden-Merwede en Noord. Naar verwachting heeft de Noord zelf, welke actief werd vanaf de Vroege Middeleeuwen B en nog steeds bestaat, de afzettingen van de Papendrecht, welke actief was in de periode Vroege IJzertijd – Vroege Middeleeuwen A, ter plaatse grotendeels opgeruimd. Daarnaast is sprake geweest van overstromingen, in elk geval in 1570, ten gevolge van de invloed van de zee. Aan de loop van de stroomgordel van de Noord is te zien dat het Westeind en daarop aangesloten dijken voorheen de grens van het binnendijkse gebied van Papendrecht markeerde, wat betekent dat alles ten zuiden daarvan – waaronder een aanzienlijk deel van het plangebied – in buitendijks gebied lag en daarmee onderhevig was aan erosie door de rivier.

Geologie

Volgens de geologische kaart van 2021 ligt het noordelijk deel van het plangebied ter plaatse van komafzettingen op kustveen op oudere getijdenafzettingen, oftewel Formatie van Echteld-k op Hollandveen Laagpakket op Laagpakket van Wormer-o (code kvo*). Het zuidelijk deel, dat ter plaatse van de stroomgordel van de Noord en dus buitendijks ligt, bevindt zich ter plaatse van zandige stroomgordelafzettingen, oftewel Formatie van Echteld-b (code b).¹⁶ Vervolgens is gekeken naar geologische boringen in of nabij het plangebied om dit te nuanceren. Circa 100 m ten zuidoosten van het plangebied, aan de Eilandstraat, is een dergelijke boring gezet, met de volgende bodemopbouw:

Diepte (NAP)	Diepte (-Mv)	Lithostratigrafie	Lithologie	Ouderdom
3,6 – 0,0 m	0 – 360 cm	Antropogeen, opgebrachte grond	Zand, grindig	Holoceen
0,0 – -4,4 m	360 – 800 cm	Formatie van Echteld	Klei; zand, siltig	Holoceen

¹³ BP = Before Present, waarbij als 'Present' het jaar 1950 wordt aangehouden.

¹⁴ Cohen e.a., 2012.

¹⁵ c14.arch.ox.ac.uk.

¹⁶ dinoloket.nl/ondergrondmodellen.

-4,4 – -8,6 m	800 – 1220 cm	Formatie van Nieuwkoop, Hollandveen Laagpakket	Veen	Holoceen
---------------	---------------	--	------	----------

Tabel 3: Gegevens geologische eenheden boring B38C0559.¹⁷

De beschreven geologische boring toont in de eerste tien meter die zijn onderzocht inderdaad rivierafzettingen op veen, zoals verwacht op basis van de geologische kaart. Daarnaast is sprake van een dik pakket door mensen opgebrachte grond, wat verband houdt met de inpoldering en bedijking. Deze bodemopbouw zal binnen het plangebied voornamelijk passen voor dat deel dat tegen de dijk aan ligt, naast dat de dijkstructuur van het Westeind zelf zich ook kan aftekenen in de bodem. Het buitendijkse gebied zal naar verwachting een minder dik pakket opgebrachte grond kennen, maar daarnaast ook natuurlijk aan- en opgeslibde grond behorende tot de Formatie van Echteld: de Slobbegors is een van oorsprong natuurlijke zandplaat in de rivier die mogelijk rond 1820 omkaad werd en wellicht vervolgens door mensenhand nog verder is opgehoogd.¹⁸

De top van het pleistocene niveau toont zich vanaf -10,65 m NAP, in de vorm van de Laag van Wijchen (klei) aan de top van de Formatie van Kreftenheye (zandige rivierafzettingen met grind). De top van het pleistocene oppervlak (Bijlage 3, figuur 15) ligt tegenwoordig in het bereik van -14 tot -12 m NAP.¹⁹ Dit strookt redelijk met de besproken boring, alsook met de verwachting vanuit de landschapsgenese.

Geomorfologie

Op de geomorfologische kaart van 2019 (Bijlage 3, figuur 16)²⁰ ligt het plangebied in ongekarteerd gebied, maar gelet op de directe omgeving is mogelijk sprake van een vlakte van rivierafzettingen (M45). Bij het buiten hun oevers treden van rivieren wordt slib getransporteerd en afgezet op de lage terreingedeelten, waardoor vlakke landvormen ontstaan. Deze vormsubgroep wordt onder andere gebruikt voor die landvormen waarbij het oorspronkelijk Pleistocene landschap is vervlakt door een pakket jonge Holocene rivierafzettingen. In tegenstelling tot de vormsubgroep rivierkomvlakte is het kleipakket relatief dun (circa 1 m), met een textuur van zavel tot lichte klei en een zandige ondergrond. Ook de vlakke buitendijkse uiterwaarden worden met deze vormsubgroep aangeduid.²¹

Het verschil in reliëf in het plan- en onderzoeksgebied is te zien op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN).²² In Bijlage 3 (figuur 17) is ten eerste een uitgezoomd kaartbeeld te zien, waarop vooral het huidige lagere, binnendijks gelegen polderlandschap goed te zien is (het binnendijkse polderniveau ligt op circa -1,0 m NAP). De insert met focus op het plangebied toont het lokale verschil in maaiveldhoogte, dat ligt tussen 2,4 m en 3,4 m NAP. Dergelijke hoogtes passen goed bij het Westeind als dijk (met een peil van 3,6 m NAP) en de buitendijkse landaanwas ten zuiden daarvan.

¹⁷ dinoloket.nl/ondergrondgegevens; coördinaten 106.420/426.515, maaiveldhoogte 3,6 m NAP.

¹⁸ Informatie mevr. J. Hoevenberg (gemeentelijk archeologe Dordrecht), per mail ontvangen d.d. 18-01-2023; dordrechtplattegronden.nl.

¹⁹ nationaalgeoregister.nl.

²⁰ dinoloket.nl/ondergrondmodellen.

²¹ legendageomorfolgie.wur.nl.

²² ahn.arcgisonline.nl.

Bodem

Op de bodemkaart van 2021 (Bijlage 3, figuur 18)²³ is de bodem wederom ongekarteerd, maar extrapolatie vanuit de directe omgeving doet vermoeden dat ter plaatse van het plangebied sprake zal zijn geweest van drechtvaaggronden of poldervaaggronden. Drechtvaaggronden zijn evenals de liedeergronden kleigronden die tussen 40 en 80 cm diepte overgaan in veen; ze wijken hiervan af in de bovengrond, die niet erg donkergekleurd is. De naam is gekozen, omdat in de omgeving van o.a. Papendrecht deze gronden veel voorkomen. In het algemeen liggen ze daar, waar een kleiafzetting uitwigt over veen. Het zijn overwegend zowel kalkloze als zware gronden; in het zeekleigebied zijn ze vaak knippig en in het rivierkleigebied worden ze kom-op-veen genoemd; in het algemeen zijn het: 'klei-op-veengronden'. Poldervaaggronden daarentegen zijn jonge gronden waar weinig tot geen bodemvorming heeft plaatsgevonden. Ze worden voornamelijk in polders aangetroffen, vandaar de naam.²⁴ Tot aan de Middeleeuwen zullen kalkrijke gronden relatief aantrekkelijker zijn geweest voor bewoning en gebruik dan kalkarme gronden, omdat daarvoor gerijpte en ontkalkte kleitracen benodigd zijn.

Grondwater

De grondwaterstand en de fluctuaties daarin hebben effect op zowel de aantrekkelijkheid van bodems voor bewoning/gebruik, alsook op de conservering van archeologische resten in die bodems. De grondwaterstand wordt in twee uitersten ten opzichte van maaiveld gemeten: de Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand (GHG) en Gemiddeld Laagste Grondwaterstand (GLG). Boven de GHG blijven onverbrande organische resten, zoals begraven botmateriaal, hout, leer of textiel, in het zandgebied meestal niet tot nauwelijks bewaard – uitzonderingen zijn in waterputten en onderin diep ingegraven sporen. Boven de GHG resteren vrijwel alleen verbrande organische resten (bijvoorbeeld crematieresten en houtskool) en anorganische resten, zoals aardewerk en vuur-/natuursteen (in het rivierengebied gaat deze redenering echter minder goed tot niet op, afhankelijk van de situatie ter plaatse). Volgens de grondwaterspiegeldieptekaart van 2021 is in het plangebied ongekarteerd (wegens ligging in de bebouwde kom is de grondwaterstand aan fluctuaties onderhevig) en er zijn binnen het onderzoeksgebied helaas geen grondwatertrappen gekarteerd die voor een fatsoenlijke extrapolatie kunnen instaan.²⁵

Conclusie landschappelijke informatie

Op basis van de informatie die in dit hoofdstuk is verzameld is duidelijk geworden dat het plangebied tijdens het Pleistoceen ter plaatse van een waterloop lag, de voorloper van de Noord/Beneden-Merwede, in een zandgebied dat in de loop van de daaropvolgende duizenden jaren verdrong en werd afgedekt met veen en een dik pakket rivierklei van de nabijgelegen rivieren. Kalkarme kleitracen kunnen aantrekkelijk geweest voor bewoning of andersoortig gebruik. Ook veraard veen kan een gebruiksvriendelijke bodemkundige situatie hebben opgeleverd. Daarnaast zal sprake zijn van een combinatie van natuurlijk opgeslibde grond en menselijke ophoging.

²³ dinoloket.nl/ondergrondmodellen.

²⁴ De Bakker, 1966.

²⁵ dinoloket.nl/ondergrondmodellen.

Archeologische informatie

Inleiding archeologische informatie

De archeologische verwachting van een plangebied wordt naast het landschap mede bepaald door de daadwerkelijk vastgestelde bewoningsgeschiedenis. Eerder uitgevoerde archeologische onderzoeken, terreinen van archeologische waarde (monumenten) en archeologische vondstmeldingen in de omgeving kunnen de verwachting nader specificeren en soms zelfs informatie verschaffen over de mogelijke diepteligging en conserveringsgraad van archeologische resten in het plangebied.

Periode	Deel-/subperiode	Afkorting	Alternatieve periode	Van	Tot
Nieuwe Tijd	Nieuwe Tijd C	NTC	Late Nieuwe Tijd	1850 na Chr.	heden
	Nieuwe Tijd B	NTB	Midden-Nieuwe Tijd	1650 na Chr.	1850 na Chr.
	Nieuwe Tijd A	NTA	Vroege Nieuwe Tijd	1500 na Chr.	1650 na Chr.
Middeleeuwen	Late Middeleeuwen B	LMEB	Late Middeleeuwen	1250 na Chr.	1500 na Chr.
	Late Middeleeuwen A	LMEA	Volle Middeleeuwen	1050 na Chr.	1250 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen D	VMED	Ottoonse Tijd	900 na Chr.	1050 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen C	VMEC	Karolingische Tijd	725 na Chr.	900 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen B	VMEB	Merovingische Tijd	525 na Chr.	725 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen A	VMEA	Merovingische Tijd	450 na Chr.	525 na Chr.
Romeinse Tijd	Laat-Romeinse Tijd B	ROMLB		350 na Chr.	450 na Chr.
	Laat-Romeinse Tijd A	ROMLA		270 na Chr.	350 na Chr.
	Midden-Romeinse Tijd B	ROMMB		150 na Chr.	270 na Chr.
	Midden-Romeinse Tijd A	ROMMA		70 na Chr.	150 na Chr.
	Vroeg-Romeinse Tijd B	ROMVB		25 na Chr.	70 na Chr.
	Vroeg-Romeinse Tijd A	ROMVA		12 voor Chr.	25 na Chr.
IJzertijd	Late IJzertijd	IJZL		250 voor Chr.	12 voor Chr.
	Midden-IJzertijd	IJZM		500 voor Chr.	250 voor Chr.
	Vroege IJzertijd	IJZV		800 voor Chr.	500 voor Chr.
Bronstijd	Late Bronstijd	BRONSL		1100 voor Chr.	800 voor Chr.
	Midden-Bronstijd B	BRONSMB		1500 voor Chr.	1100 voor Chr.
	Midden-Bronstijd A	BRONSMA		1800 voor Chr.	1500 voor Chr.
	Vroege Bronstijd	BRONSV		2000 voor Chr.	1800 voor Chr.
Neolithicum	Laat-Neolithicum B	NEOLB		2450 voor Chr.	2000 voor Chr.
	Laat-Neolithicum A	NEOLA		2850 voor Chr.	2450 voor Chr.
	Midden-Neolithicum B	NEOMB		3400 voor Chr.	2850 voor Chr.
	Midden-Neolithicum A	NEOMA		4200 voor Chr.	3400 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum B	NEOV B		4900 voor Chr.	4200 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum A	NEOVA		5300 voor Chr.	4900 voor Chr.
Mesolithicum	Laat-Mesolithicum	MESOL		6450 voor Chr.	4900 voor Chr.
	Midden-Mesolithicum	MESOM		7100 voor Chr.	6450 voor Chr.
	Vroeg-Mesolithicum	MESOV		8800 voor Chr.	7100 voor Chr.
Paleolithicum	Laat-Paleolithicum B	PALEOLB		18.000 BP	8.800 voor Chr.
	Laat-Paleolithicum A	PALEOLA		35.000 BP	18.000 BP
	Midden-Paleolithicum	PALEOM		300.000 BP	35.000 BP
	Vroeg-Paleolithicum	PALEOV		-	300.000 BP

Tabel 4: Indeling archeologische periodes in Nederland (bron: Archeologisch Basis Register).

Archeologische verwachting op provinciaal niveau

De provincie Zuid-Holland beschikt over een digitaal raadpleegbare cultuurhistorische kaart, waarop de provinciale aandachtsgebieden aangegeven staan waarvoor specifiek archeologisch beleid geldt. Het plangebied ligt niet in een dergelijk aandachtsgebied. De archeologische verwachting voor het plangebied is volgens de provinciale kaart niet-bestaand tot hoog, gekoppeld aan de aanwezigheid van jonge stroomgordels en geulafzettingen (0-3 m, geen of laag), buffer stroomgordels en geulafzettingen (3-5 m en >5 m, hoog) en komafzettingen met veen (>>5 m geen of laag).²⁶

Archeologische verwachting op gemeentelijk niveau

Het noordelijke deel van het plangebied ligt op de gemeentelijke beleidskaart (Bijlage 1, figuur 1) in een zone met een zeer hoge archeologische verwachting (dorpskern) en het zuidelijke deel ligt in een zone met een middelhoge verwachting (komgebied), waar bodemingrepen groter dan respectievelijk 30/500 m² en dieper dan 30 cm -Mv archeologisch onderzoeksplichtig zijn.

Archeologische monumenten

Binnen het onderzoeksgebied staan geen archeologische monumenten geregistreerd in ARCHIS3 (Bijlage 4, figuur 19).

Archeologische vondstmeldingen

Binnen het onderzoeksgebied staan 11 archeologische vondstmeldingen (vondsten gedaan buiten formele onderzoeksmeldingen, uitgezonderd ouder onderzoek dat met terugwerkende kracht is aangemeld) geregistreerd in ARCHIS3 (Bijlage 4, figuur 19).

ZaakID	Periode	Toponiem en omschrijving
<i>Buitendijks</i>		
2836031100	LME-NTB	Oever Merwede: twee metalen imitatiemunten, een bronzen munt, fragment fluit van dierlijk bot. Gevonden bij extreem laagwater aan de Merwede te Papendrecht aan de kant van het militaire terrein. Determinatie door H. Halbertsma. Determinatie van de tinnen penningen is enigszins twijfelachtig.
2836048100	NTA	Westeind: Houten paalconstructie, 16 ^e -eeuws? Bestaande uit slieten, waarop fundering rustte.
3249504100	NTA-NTB	Veerdam, rivieroever: meerdere fragmenten baksteen, pijpafdewerk, waterputten, restant Veerdam, kademuur, fundering gebouw trasmolen, munt. Vondsten september-oktober 1994 en januari 1995. Tijdens laagwater. Voor de kogels: zie Leendert van der Es: Bombardement van Dordrecht in het jaar 1813, ooggetuigenverslag, ingeleid en commentaar door Pieter Breeman. Gemeentelijke archiefdienst Dordrecht 1985 (november 1813). In boekvorm uitgegeven in 1985 over het Franse bewind in Dordrecht en het bombardement vanaf Papendrecht door de Fransen. Over de trasmolen: H.A. Visser, 1992, 3 ^e druk: Papendrecht, dorp aan de rivier.
<i>Binnendijks</i>		
3249537100	LMEB	Westeind: meerdere fragmenten steengoed, zilveren groot (Karel VII, Frankrijk, 1422-1461). Vondsten gedaan door A. van Brakel te Papendrecht in een bouwput. Diepte uitgraving bouwput circa 0,90 meter NAP. Vondsten worden vermoedelijk gepubliceerd in de Grondig Bekeken van de AWN Lek- en Merwestreek in het jaaroverzicht 2008 in jaargang 24 nummer 1 maart 2009.

²⁶ pzh.b3p.nl.

3249618100	NTA-NTB	Hoek Westeind – Van Maerlestraat: AWN Lek- en Merwestreek objectnummer 562. Zie Grondig bekeken jaarverslag 2004 in jaargang 20 nummer 1 (2005), pagina 26-28. In een bouwput met een uitgraving van 0,90 meter NAP werden door dhr C. van der Esch de volgende vondsten gedaan: diepliggende funderingen van ijsselsteen (17 ^e eeuw), enkele malen in combinatie met kloostermoppen (29x14x7,5 cm), een waterput (17-18 ^e eeuw), aardewerk uit de nieuwe tijd (17 ^e - 19 ^e eeuw), dito tegelfragmenten. De dijkopbouw bestaat uit zware geelgrijze klei. In de jaren 60 is hier een boerderij met huis gesloopt. Op de locatie bevindt zich een huisterp uit de Nieuwe Tijd.
3260771100	LMEB-NT	De Meent – Veerweg: meerdere fragmenten aardewerk, metaal, leer, glas, dierlijk bot, houtskool, fundering, beerput. AWN Lek- en Merwestreek objectcode 572. Zie Grondig bekeken jaarverslag 2005 in jaargang 21 nummer 1 2006 p. 26-30. Dit is een voorlopig verslag. In de bouwput t.b.v. het nieuwe winkelcentrum de Meent, uitgegraven tot circa 5,5 meter beneden NAP werden veel vondsten aangetroffen, vooral in de voormalige vaarsloot langs de Veerweg. Datering: vanaf circa 1400 tot circa 1970. Vondsten van aardewerk, metaal, leer, hout, glas, dierlijk bot, huisfunderingen, beerput, aanlegsteigers, slootrestanten die gedempt zijn met huisafval (staan niet op de oudste kadastrale kaart weergegeven).
3260811100	LMEB-NT	Hoek Westeind – Veerweg (onder pand kapper Zanen): AWN Lek- en Merwestreek objectnummer 560. Zie Grondig bekeken jaarverslag 2004 in jaargang 20 nummer 1 (2005) pagina 24-26. Op de hoek van het Westeinde en Veerweg, nu locatie van pand kapper Huib Zanen, zijn in een bouwput t.b.v. dit pand door dhr C. van der Esch een aantal vondsten gedaan. De diepte van de uitgraving lag tussen de 0,30 en 0,90 meter NAP. Op de locatie bevindt zich een huisterp uit de late middeleeuwen. De vondsten dateren uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd en bestaan uit messen, scharen, sintels, gespen, hoefijzers, knopen, vingerhoeden, gordelsluiting, hooisteker, boor, roskam, hakmes, munten (2x milt Lodewijk II 1346-1384; 1x milt 14 ^e -eeuws versleten), muntgewicht (waarschijnlijk 1450-1550), pelgrimsinsignes, metaalslakken, spijkers, dierlijk bot, aardewerk (Elmpter waar, 1x Pingsdorfsachtig, grijs en roodbakend, Siegburg, Langerwehe), baksteen (13B), daktegels (13B), fragment nokvorst (13B), stukken plavuizen (13B), bakstenen fundering (17 ^e eeuw), eiken balkfragmenten en plankfragmenten van vakwerkbouw, resten/sporen van een hooiberg (ca 1400). De eiken balkfragmenten zijn d.m.v. C14 onderzoek gedateerd op circa 1450 na Christus.
3260828100	LMEB-NT	Westeind, huidig pand Kraaijeveld: Objectnummer AWN Lek- en Merwestreek: 561. Gepubliceerd in Grondig bekeken jaarverslag 2004 in jaargang 20 nummer 1 (2005), pagina 24-26. In dezelfde periode als vondstmelding 408948 (er vlak naast) is in een bouwput t.b.v. het huidige pand Kraaijeveld aan het Westeind door dhr C. van der Esch een aantal vondsten gedaan. Op de locatie bevindt zich een huisterp uit de late middeleeuwen - nieuwe tijd. Op deze huisterp zijn minder vondsten gedaan dan bij vondstmelding 408948 en er was tevens sprake van een minder fraaie bodemstructuur. Mogelijk is deze huisterp iets later opgebracht. De diepte van de ontgraving lag op circa 0,30 meter NAP. De volgende vondsten werden gedaan: een in de Middeleeuwen aangelegde kleibaan, aardewerk (rood en grijsbakend, Siegburg, Langerwehe), bakstenen fundering (17A), bakstenen vloertje (16B), bakstenen waterput (17-18 ^e eeuw), sintels, spijkers, dierlijk bot, vingerhoeden, munten (80-jarige oorlog), loodjes visserij, 3 zegenstenen (18 ^e eeuw), eiken scheepsplanken als erfscheiding (18 ^e of 19 ^e eeuw), vijl (19 ^e eeuw), breekwijzer (18 ^e - 19 ^e eeuw), aardewerk en tegels uit de NT. De dijkopbouw bestond uit zware vette klei.
3260844100	LMEB-NT	Oude Veer: AWN Lek- en Merwestreek objectnummer 566. Gepubliceerd in jaarverslag 2005, Grondig bekeken jaargang 21 nummer 1 2006 p 26-30. Dit is slechts een voorlopige beschrijving. Ten behoeve van de bouw van het nieuwe winkelcentrum de Meent hebben graafwerkzaamheden plaatsgevonden. Hierbij heeft archeologische begeleiding door de AWN plaatsgevonden, voornamelijk door dhr C. van der Esch. De locatie bevindt zich ter plaatse van het talud van de dijk. Ontgraving van de bouwput: van 3,50 tot 5,60 -NAP. Vondsten: aardewerk, metaal, leer, hout, glas, dierlijk bot. Datering: LMEB, vanaf 1330 tot 1940. C14 datering van paaltjes komt uit op circa 1450 en elzenpaaltjes uit circa 1300-1400. Zeer veel vondsten gedaan. Tevens 2 middeleeuwse waterputten en twee uit de 17 ^e -18 ^e eeuw en ingegraven houten tonnetjes. Tijdens middeleeuwen in opgebrachte grond (aangevoerd): Romeins pijpaarden beeldje van moedergodin en sestertius van Hadrianus. Veel munten aangetroffen: de oudste munt is van Adolf II uit 1394-1448 geslagen te Kleef.
3260852100	ROMMA-ROMMB, LMEB-NT	Tussen Westeind en Schooldwarstraat: AWN Lek- en Merwestreek objectcode 596. Zie jaarverslag over 2007 in Grondig bekeken jaargang 23 nummer 1 (2008) pagina 25-30. Ter plaatse van het talud van het dijklichaam werd een bouwput aangelegd. Hierin zijn vondsten gedaan van aardewerk uit de Nieuwe tijd, munten: o.a. Nederlandse duiten en 1 penning van lood (tolpenning) van Strijensas (opschrift SAS-1788-18). Tevens blokgewicht uit Rotterdam jaarletter S (17 ^e eeuw), gespen, mesfragmenten, vingerhoeden, grof getande loden kam, pijpaarde waaronder pijpen en een beeldje uit

		18 ^e en 19 ^e eeuw. Alles in een verstoorde context. Meer in het dijktaalud, meer westwaarts, werd een Romeinse munt aangetroffen: een as van Faustina I uit 138-161 na Christus. Determinatie: ██████████ van het Bankmuseum.
3271503100	NTA-NTB	Bosch: AWN Lek- en Merwestreek objectcode 580. Zie jaarverslag 2007 in Grondig Bekeken jaargang 23 nummer 1 (2008) pagina 24-25. In een bouwput t.b.v. van een parkeergarage en het nieuwe winkelcentrum de Meent werden door M. Bairaktaris een aantal vondsten gedaan. De locatie bevindt zich ter plaatse van het dijktaalud. Er werden stenen funderingen uit de 17 ^e -18 ^e eeuw gevonden op een diepte van 0,30 meter NAP. Vondsten: aardewerk uit NTA en NTB, dierlijk bot, metaal (o.a. munten, voornamelijk duiten uit 17 ^e -18 ^e eeuw), en een loden penning (sluis- of bakengeld) van 12 stuivers, datering 1774.

Tabel 5: Vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

De meeste vondstmeldingen die in het onderzoeksgebied gedaan zijn, zijn het gevolg van onderzoek door de AWN Lek- en Merwestreek, gedaan aan de binnendijkse zijde van het Westeind, Oude Veer en Bosch (drie vondstmeldingen zijn buitendijks). Zowel de dijk zelf werd daarbij meermaals aangesneden, maar ook werden er tal van sporen van bewoning aangetroffen in de vorm van bijv. ophooglagen, funderingen en waterputten. Ook werden er meerdere vondsten gedaan, van aardewerk, metaal, bot, hout, glas, etc. Het gros van deze vondstmeldingen heeft betrekking op de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, maar er zitten ook enkele Romeinse vondsten bij in de vorm van enkele munten en een pijparden beeldje. Deze Romeinse vondsten werden wel binnendijks aangetroffen, maar evenwel niet *in situ* - namelijk in middeleeuwse of latere ophogingslagen en in het dijktaalud, dus in van elders afkomstige opgebrachte grond.

Archeologische onderzoeksmeldingen

Binnen het onderzoeksgebied staan in ARCHIS3 12 onderzoeksmeldingen geregistreerd (Bijlage 4, figuur 19).

ZaakID	Toponiem	Verwerving	Jaar
<i>Buitendijks</i>			
2104706100	Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart Papendrecht	archeologisch: bureauonderzoek	2005
2142582100	Park Slobbegors	archeologisch: bureauonderzoek	2007
2368621100	Slobbegors/Industrieweg	archeologisch: boring	2012
3994113100	Fokker Slobbegors, Industrieweg	archeologisch: boring	2016
<i>Binnendijks</i>			
2036797100	Constantijn Huijgenslaan	archeologisch: boring	2003
2036804100	Westeind	verwervingswijze niet te bepalen	2003
2053263100	Schoolstraat	archeologisch: boring	2004

2065210100	Westeind 86-88	archeologisch: boring	2005
2065219100	Boomgaardstraat	archeologisch: boring	2005
2078147100	Centrumplan	archeologisch: boring	2001
2397733100	Westeind 43-45	archeologisch: bureauonderzoek	2013
2459682100	Westeind 25	archeologisch: bureauonderzoek	2014

Tabel 6: Onderzoeksmeldingen in het plangebied.

In een straal van 500 m rondom het plangebied staat een aantal onderzoeken geregistreerd, waarvan de booronderzoeken in principe het meest wezenlijk zijn (bureauonderzoeken leveren in de regel geen nieuwe primaire informatie op).

Buitendijks, ter plaatse van de Slobbengors, zijn recentelijk (d.w.z. in de afgelopen tien jaar) twee relevante booronderzoeken uitgevoerd:

- In het booronderzoek van SOB Research op de Slobbengors in 2012 (zaakID 2368621100) werd vastgesteld dat enkel een verwachting bestond op sporen van agrarisch landgebruik uit de periode Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd. Uit de gezette boringen bleek sprake van ene graszode, met daaronder (sub)recente ophogingen op Afzettingen van Tiel (tegenwoordig Formatie van Echteld). Oudere afzettingen of inschakelingen van Hollandveen werden niet aangetroffen, derhalve werd gesteld dat het onderzochte gebied vermoedelijk geheel binnen de geul van de Merwede heeft gelegen. Op een niet nader te duiden moment was er op natuurlijke wijze dermate veel opgeslibd dat het terrein niet meer permanent onder water stond en daarna door de rivier enkel nog klei werd afgezet. Daarna is voor het gereedmaken van het terrein als sportpark vermoedelijk plaatselijke grond gebruikt ter verdere ophoging, om een egale ondergrond voor de grasmat te verkrijgen. Vervolgonderzoek werd niet geadviseerd. De gemeente heeft dit advies onderschreven en heeft een besluit tot vrijgave genomen.²⁷
- Tijdens het booronderzoek van SOB Research uit 2016 (zaakID 3994113100) werd een groter terrein onderzocht, dat het terrein onderzocht in 2012 omsluit. De verkregen gegevens waren dienovereenkomstig. Ook hier was sprake van Afzettingen van Tiel (thans Formatie van Echteld), in de vorm van diep ingesneden geulafzettingen van de Merwede (klei op zand). Oudere geologische afzettingen waren tot grote diepte geërodeerd en ook hier was de natuurlijke aanslibbing (sub)recent opgehoogd om het terrein voor industrieel gebruik egaal te maken. Vervolgonderzoek werd niet geadviseerd. De gemeente heeft dit advies onderschreven en heeft een besluit tot vrijgave genomen.²⁸

Binnendijks, aan het Westeind, zijn recentelijk eveneens twee onderzoeken uitgevoerd. Beiden zijn bureauonderzoeken (één van de onderzoeksmeldingen stelt abusievelijk dat het om een booronderzoek gaat):

■ 2012; informatie [redacted] (gemeentelijk archeologe Dordrecht), per mail ontvangen d.d. 18-01-2023.
 ■ 2016; informatie [redacted] (gemeentelijk archeologe Dordrecht), per mail ontvangen d.d. 18-01-2023.

- In het bureauonderzoek van ADC ArcheoProjecten aan het Westeind 45 in 2013 (zaakID 2397733100) wordt gesteld dat aan het dijklint van het Westeind een hoge verwachting geldt voor bewoningsresten in de periode Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd. Omdat het bestaande pand in het onderzoeksterrein niet geheel onderkelderd is zouden nog archeologische resten aanwezig kunnen zijn en derhalve adviseerde de uitvoerder vervolgonderzoek middels een archeologische begeleiding (conform protocol IVO-P) van de civiele bodemingrepen. De gemeente is beargumenteerd afgeweken van dit advies en heeft een besluit tot vrijgave genomen.²⁹
- Het bureauonderzoek van Transect uit 2014 aan het Westeind 25 (zaak ID 2459682100) is wel afgemeld in ARCHIS3, maar er is helaas geen rapport aan gekoppeld. De gemeente heeft evenwel het advies onderschreven en heeft een besluit tot vrijgave genomen.³⁰

Conclusie archeologische informatie

Op basis van de bekende waarden en onderzoeksresultaten nabij het plangebied kan worden gesteld dat er in het onderzoeksgebied een aanzienlijke hoeveelheid archeologische waarden aanwezig is, met name aan de binnendijkse zijde, die verband houden met de bewoning en andersoortig gebruik in de historische kern van Papendrecht in de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. De buitendijkse zijde van het Westeind kan qua bebouwing deels vergelijkbaar zijn met de binnendijkse zijde, d.w.z. direct aan de dijk maar mogelijk jonger (wellicht begin 19^e eeuw) en meer of direct watergerelateerd (zoals scheepswerven, zie ook het volgende hoofdstuk).

²⁹ [redacted], 2013; informatie [redacted] (gemeentelijk archeologe Dordrecht), per mail ontvangen d.d. 18-01-2023.

³⁰ Informatie [redacted] (gemeentelijk archeologe Dordrecht), per mail ontvangen d.d. 18-01-2023.

Cultuurhistorische informatie

Inleiding cultuurhistorische informatie

De cultuurhistorische ontwikkeling in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd kan van grote invloed zijn op het specificeren van de archeologische verwachting in het plangebied. Niet alleen gaat het om dynamische archeologische perioden, maar bebouwing en landschapsingrepen zoals ontginningen en ruilverkavelingen kunnen voor (soms grootschalige) bodemverstoringen hebben gezorgd. Hierdoor kan de verwachting op archeologische waarden uit eerdere perioden dan de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd mogelijk lager worden. Echter, er werd vanaf de Middeleeuwen ook veelvuldig gebouwd en vele cultuurhistorische relictten zijn met bewoning en activiteit in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd in verband te brengen, waardoor de archeologische verwachting voor deze specifieke periode juist hoger kan worden.

Beknopte lokale en regionale geschiedenis

Het gebied rondom Papendrecht, de Alblasserwaard, is gelegen tussen de rivieren de Lek, Merwede en Noord. Al tijdens de Romeinse tijd was het bewoond. Het was een zeer moerassig gebied. De eerste bewoners vestigden zich daarom op de hoger gelegen zandduinen. Vanwege de vele overstromingen trokken deze mensen rond het jaar 250 weg en raakte de streek ontvolkt. Pas rond het jaar 1000 vestigden zich hier weer mensen. Zij stichtten ergens in de 11^e eeuw de nederzetting Papendrecht, dat in 1105 voor het eerst genoemd werd in een officieel document. De naam Papendrecht komt mogelijk van het woord 'papen' (geestelijken) en 'tricht' of 'drecht' (een doorwaadbare plek in een rivier). In de 13^e eeuw begon men met het ontginnen en droogleggen van het moeras- en veengebied rondom Papendrecht. Ook werden er dijken aangelegd om het dorp te beschermen tegen de overstromingen. Hoewel de dijken enige bescherming boden, werd Papendrecht in latere eeuwen nog vaak getroffen door watersnoodrampen. Tot aan het begin van de 19^e eeuw, toen er betere technieken kwamen om het land te beschermen, werd de Alblasserwaard wel 32 maal getroffen door overstromingen. Door de vele overstromingen was de bevolking van Papendrecht behoorlijk arm. Men leefde met name van de visserij, de landbouw, veeteelt en het verbouwen van riet. Ook waren de inwoners, door hun voortdurende strijd tegen het water, gespecialiseerd in het bewerken van de dijken. Tot 1816 was het dorp in het bezit van adellijke families. Pas hierna kwam er een gemeentebestuur en begon Papendrecht zich verder te ontwikkelen. Met name in de jaren zestig is Papendrecht flink uitgebreid en in 1986 slokte het een deel van het voormalige Wijngaarde op.³¹

Van primair belang voor het plangebied is de ligging aan het historische dijklint Westeind – Oude Veer – Bosch, dat ook op de provinciale cultuurhistorische atlas als historisch landschappelijke lijn met hoge waarde is aangeduid. In de Dijkvisie van de gemeente Papendrecht uit 2013 is te lezen dat aan het Westeind, langs de Gantel (of Geul), nog in de eerste helft van de 20^e eeuw meerdere scheepswerven waren. Toen na de Watersnoodramp van 1953 de Gantel werd afgedamd verloren deze werven hun open verbinding met de zee.³²

Wat betreft de oorlogsgeschiedenis lag het plangebied in het operatieterrein Hollands Diep, ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. In 1940 landden Duitse parachutisten aan weerszijden van het Hollands

³¹ geschiedenisvanzuidholland.nl.

³² Bax en Wijnen, 2013.

Diep en veroverden de brug op het Nederlands leger. Er zijn geen inslaglocaties van V1- of V2-raketten bekend in het onderzoeksgebied.³³

Historisch kaartmateriaal

De ontwikkeling van een plan- en onderzoeksgebied is te volgen op historisch kaartmateriaal, zoals kadastrale minuutplannen en topografische (militaire) kaarten, maar soms ook oudere bronnen, zeker daar waar het om historische stadskernen gaat.

Uit het begin van de 19^e eeuw (1811-1832) hebben we de kadastrale verzamelplannen, alsook de meer gedetailleerde minuutplannen en hun bijbehorende Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (OAT), die een gedetailleerd beeld van bebouwing en eigendomssituatie van percelen geeft. Op het minuutplan Papendrecht, Zuid Holland, sectie A, blad 01 (MIN08160A01) staat het plangebied weergegeven.³⁴ Volgens de OAT waren de betreffende percelen in gebruik als watering (681), huis & erf/scheepsmakerij (682), boomgaard (683), watering (684) en huis & erf (686). De eerste twee percelen waren in eigendom van scheepsmaker Pieter Verheul, de andere drie van aannemer Teunis Jansz. Wapperom. De meest wezenlijke historische ijkpunten die op het kaartbeeld te zien zijn worden gevormd door de lintbebouwing langs de dijk die, samen met de haaks daarop aangelegde Veerweg, het hart van Papendrecht vormt.

De scheepswerf van de familie Verheul op deze locatie was meer dan negentig jaar in bedrijf, van 1800-1892. Pieter was de eerste eigenaar en kwam uit Nieuw-Lekkerland. In 1848 overlijdt hij op 80-jarige leeftijd en neemt zijn zoon Cornelis de werf over. Cornelis wordt niet ouder dan 43 en zijn weduwe, Anna Pieternella van Wijngaarden, zet als scheepsbouwmeesteresse het werk voort van 1859 tot 1891. Na haar overlijden in dat laatste jaar verkoopt de familie de werf aan Matthijs van Rossum Smid, handelaar in scheepsmotoren. In 1899 koopt Martinus Visser Gerritz., aannemer, de werf met loodsen enz. voor een bedrag van 2.700 gulden. Het wordt daarmee werf en kantoor van de N.V. Visser & Smit Aannemers, dat tegenwoordig nog steeds bestaat als Visser & Smit Bouw.³⁵

In de decennia die volgen ontwikkelde de omgeving van het plangebied zich zeer geleidelijk. De Gantel of Geul, van levensbelang voor de scheepswerven in Papendrecht, blijft tot in de tweede helft van de 20^e eeuw in verbinding met open water staan. De oorspronkelijke buitendijkse gebieden van landaanwas, met name de Slobbengors en Het Eiland, waren van Papendrecht gescheiden door de Gantel. Via de Veerdam, die op Het Eiland lag, was er een bootverbinding met Dordrecht. Op het kaartbeeld van 1950 is te zien dat op Het Eiland ook een fabriek is gebouwd, wat de voorbode is van de verregaande industrialisering van zowel Het Eiland alsook later de Slobbengors. Vijftig jaar later zijn grote delen van de buitendijkse gebieden bebouwd, maar de grootste transformatie is toch die van dijkdorp Papendrecht: in 2000 is het achterland van het dijklint aan weerszijden van de Veerweg bebouwd geraakt. Het buitendijkse gebied van het Westeind, waaronder ter plaatse van het plangebied, is altijd bebouwd gebleven, hetzij wat minder dicht dan aan de binnendijkse zijde.

De genoemde kaarten zijn weergegeven in Bijlage 5, figuren 20-24.

³³ ikme.nl; vergeltungswaffen.nl.

³⁴ beeldbank.cultureelerfgoed.nl.

³⁵ blokland.dordtenazoeker.nl, "Papendrecht en zijn oude scheepswerven en scheepsbouwers (door H.W.G. van Blokland-Visser), deel 8, 90 jaar scheepswerf familie Verheul Westeind te Papendrecht 1800-1892."

Conclusie cultuurhistorische informatie

Uit de lokale/regionale geschiedenis en het geraadpleegde historische kaartmateriaal blijkt dat het plangebied aan het historische hart van Papendrecht ligt, het dijklint waar ook het Westeind van uitmaakt, maar wel op enige afstand van de kleine middeleeuwse kern (de T-splitsing Westeind-Veerweg/Veerpromenade). Hier lagen in de 19^e eeuw meerdere scheepswerven, waaronder in het plangebied zelf. De scheepswerf zelf zal, buiten de scheepsmakerij aan de dijk, goeddeels op het zuidelijk deel van het terrein aan de Gantel hebben gelegen (gedacht moet worden aan scheepshellingen e.d.).

Verwachtingsmodel, conclusie en advies

Verwachtingsmodel

Uit het bureauonderzoek blijkt dat voor het aantreffen van archeologische resten in het plangebied binnen de geplande verstoringsdiepte (naar verwachting circa 180 cm -Mv) een lage archeologische verwachting geldt voor de periode Laat-Paleolithicum – Vroege Middeleeuwen en een middelhoge verwachting voor de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Deze verwachting is gebaseerd op de bewonings- en gebruiks(on)mogelijkheden die het landschap bood, specifiek met betrekking tot 1) het verdrinken van het landschap in de prehistorie, 2) de dynamiek van het rivierenlandschap tot aan de stichting van Papendrecht in de 11^e eeuw en vooral de bedijking vanaf de 13^e eeuw en 3) de aanwezigheid van een scheepswerf in het plangebied tussen 1800 en 1892.

Stratigrafische positie en prospectiekenmerken

Op basis van beschouwde gegevens over de landschapsgenese wordt verwacht dat de eerste tien meter aan bodemopbouw bestaat uit een combinatie van antropogeen opgebrachte grond (mogelijk de dijkstructuur ter hoogte van het Westeind en een combinatie van natuurlijke opslibbing en antropogene ophoging aan buitendijkse zijde) met daaronder een pakket rivierklei uit de Formatie van Echteld, afgezet op Hollandveen. Het plangebied ligt buiten de stroomgordels van nabijgelegen rivieren. De niveaus van de vroege prehistorie bevinden zich naar verwachting op circa -14 m tot -12 m NAP (top Pleistoceen) en worden gezien de diepte verder buiten beschouwing gelaten. Het tertiaire archeologische niveau wordt gevormd door bewoon- en anderszins bruikbare delen van het veenpakket, indien deze een veraarde top heeft. Het secundaire archeologische niveau wordt gevormd door de rivierkleiafzettingen, ervan uitgaande dat de klei ontkalkt en gerijpt is. Veraarding, ontkalking en rijping zijn indicatoren voor langdurig begaanbare omstandigheden. Deze afzettingen worden verwacht onder een pakket antropogeen opgebrachte grond van wisselende dikte. In deze ophogingslagen kunnen ook de resten worden verwacht van zowel bebouwing alsook de scheepswerf die binnen het plangebied in bedrijf is geweest: dit is het primaire archeologische niveau.

Archeologische indicatoren en complextypen

In het plangebied worden voornamelijk resten van bewoning, ambachtelijke/industriële activiteit (scheepswerf) en landinrichting verwacht uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Archeologisch relevante ophogingslagen uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd kunnen sporen bevatten van bewoning uit die periode, alsmede van de scheepswerf uit de 19^e eeuw. Uit alle perioden kunnen daarnaast losse vondsten of sporen worden aangetroffen, die verband houden met tijdelijk landgebruik of eenmalige activiteiten. Uit de periodes voor de Late Middeleeuwen zal het naar verwachting hooguit om vondsten in verspoelde context gaan.

Beperkingen

Sporen van kortstondige bewoning kenmerken zich door (kleinschalige) grondsporen in plaats van door de aanwezigheid van vondstmateriaal. Derhalve kan over de aanwezigheid van laatstgenoemde complexen enkel een verwachting worden uitgesproken op basis van inzicht in de opbouw en de mate van intactheid van de bodem, wat niet middels bureauonderzoek vastgesteld kan worden maar door middel van inventariserend veldonderzoek.

Confrontatie verwachtingsmodel met geplande bodemingrepen en bekende verstoringen

In het plangebied zijn bodemingrepen tot circa 180 cm -Mv gepland (0,9 m NAP). Het door die ingreep bedreigde archeologische niveau is enkel die van de antropogene ophogingslagen (incl. dijk) uit de Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. De niveaus van de rivierafzettingen van de Formatie van Echteld en het Hollandveen te diep om te worden bedreigd door de voorgenomen ingrepen. Door de reeds bekende verstoringen ten gevolge van de bestaande bebouwing aan het Westeind, zal de bodem ter plaatse van het noordelijk deel van het plangebied binnen de eerste circa 63 cm -Mv verstoord zijn (2,07 m NAP). Daaronder kunnen eventueel nog archeologische resten aanwezig zijn die zijn gerelateerd aan 19^e-eeuwse of oudere bewoning aan het Westeind. Aan de Gantel, in het zuidelijk deel van het plangebied, kunnen scheepshellingen worden verwacht. Evenwel is dat deel van het plangebied op basis van de vigerende beheersverordening niet (verder) onderzoeksplchtig.

De samenvatting van het verwachtingsmodel is aldus:

Datering	Laat-Paleolithicum – Vroege Middeleeuwen (lage verwachting) Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd (middelhoge verwachting)
Complextype	Nederzetting, ambachtelijke/industriële activiteiten (scheepswerf), landinrichting
Omvang	500-2000 m ² (huisplaatsen)
Diepteligging	Vanaf maaiveld
Gaafheid en conservering	Mogelijk redelijke kans op goede conservering van onverbrand organisch materiaal afhankelijk van de grondwaterstand
Locatie	Geheel plangebied
Uiterlijke kenmerken	Sporenvak, vondstmateriaal (strooiingen en/of concentraties), ophogingslagen, funderingen, uitbraaksporen
Mogelijke verstoringen	Waarschijnlijk deels verstoord door bouw- en sloopwerkzaamheden in het verleden, in elk geval tot circa 2,07 m NAP

Tabel 7: Samenvatting verwachtingsmodel voor het plangebied.

Conclusie en advies

Uit het bureauonderzoek blijkt dat voor het aantreffen van archeologische resten in het plangebied binnen de geplande verstoringsdiepte (naar verwachting circa 180 cm -Mv) een lage archeologische verwachting geldt voor de periode Laat-Paleolithicum – Vroege Middeleeuwen en een middelhoge verwachting voor de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd.

Hoewel er altijd een kans bestaat dat relevante archeologische lagen (ten dele) niet meer aanwezig zijn, of (ten dele) niet worden bedreigd door de geplande ontgravingen, is de bodemopbouw op basis van bureauonderzoek alleen niet vast te stellen. Hetzelfde geldt voor de aard en mate van eventuele bodemverstoringen. Op basis van dit bureauonderzoek adviseert Rubicon Erfgoed dan ook om de

archeologische verwachting in het veld te toetsen, middels een archeologische begeleiding (conform protocol IVO-P) van de voor de geplande ontwikkeling benodigde sloop- en bouwwerkzaamheden binnen dat deel van het plangebied dat op basis van de vigerende beheersverordening een archeologische dubbelbestemming kent. Vormen van op voorhand uit te voeren prospectief onderzoek, zoals boor- of proefsleuvenonderzoek, zijn gelet op de dichte bebouwing in het plangebied niet geijkt.

Zie Bijlage 6 (figuur 25) voor de advieskaart in deze.

Bovenstaande betreft een onafhankelijk tot stand gekomen advies, op basis van bekende informatie en de kwaliteitsnormen van de beroepsgroep archeologie. Naar aanleiding van dit advies zal de bevoegde overheid, de gemeente Papendrecht, een eigen besluit nemen. In dat besluit kan en mag de bevoegde overheid beredeneerd afwijken van het advies. Mocht het plangebied in dat besluit worden vrijgegeven door de bevoegde overheid en er worden onverhoopt toch archeologische waarden aangetroffen tijdens de geplande graafwerkzaamheden, dan geldt op basis van de Erfgoedwet de plicht deze zogenaamde toevalsvondsten te melden bij het Rijk. Uit praktische overweging is het aan te bevelen deze melding te doen bij de bevoegde overheid, de gemeente Papendrecht.

Aan bovenstaand advies kunnen, behoudens opzet of grove nalatigheid onzerzijds, geen rechten worden ontleend, noch eventuele schade die daaruit kan voortvloeien, worden geclaimd.

N.B. Ter overdenking voor de gemeente Papendrecht geven wij graag mee dat er in de vigerende beheersverordening een fout is geslopen, waardoor zones die wel een archeologische verwachting hebben conform de gemeentelijke beleidskaart, niet onderzoeksplichtig zijn op basis van de beheersverordening (zoals het zuidelijk deel van onderhavig plangebied). Dit is te verhelpen door de beheersverordening aan te passen.

Selectiebesluit bevoegde overheid

De gemeentelijk archeologe van Dordrecht, [REDACTED], heeft na beoordeling van de conceptversie van dit rapport d.d. 18-01-2023 laten weten dat zij de gemeente Papendrecht zal adviseren om in het plangebied geen vervolgonderzoek te adviseren (vanwege de reeds aanwezige versterking en het feit dat de nieuwbouw slechts gering groter is dan reeds bestaand én verstoord bebouwd oppervlak) en vrijgave te verlenen voor de geplande ontwikkeling.³⁶

³⁶ Informatie [REDACTED] (gemeentelijk archeologe Dordrecht), per mail ontvangen d.d. 18-01-2023.

Bronnen

Documenten

- Bakker, H. de, 1966. *De subgroepen van het systeem voor bodemclassificatie voor Nederland*. In: Boor en Spade.
- Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen.
- Bax, J. & D. Wijnen, 2013. *Dijkvisie Papendrecht*. Papendrecht.
- Benerink, G.M.H., 2012. *Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen, verkennend, Hoofdkantoor Fokker, Slobbengors, Papendrecht, Gemeente Papendrecht*. SOB Research projectnummer 1972-1205. Heinenoord.
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik, A.H. Geurts, 2012. *Rhine-Meuse Delta Studies Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography*. Utrecht.
- Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Houten.
- Mulder, P., 2021. *West eind 37 tot 41 te Papendrecht. Milieuhygiënisch vooronderzoek. Verkennend milieukundig bodemonderzoek*. IDDS. Noordwijk.
- Ras, J., 2012. *Archeologische Verwachtings- en Beleidsadvieskaart Gemeente Papendrecht*. SOB Research projectnummer 1859-1104. Heinenoord.
- Rooij, J.A.G. van, 2013. *West eind 43-45 te Papendrecht. Een Bureauonderzoek*. ADC Rapport 3339. Amersfoort.
- Stouthamer, E., K.M. Cohen & W.Z. Hoek, 2015. *De vorming van het land. Geologie en geomorfologie*. Zevende geheel herziene druk. Utrecht.
- Vos, P., J. Bazelmans, M. van der Meulen & H. Weerts, 2018. *Atlas van Nederland in het Holoceen*. 10^e druk. Amsterdam.
- Weide-Haas, I. van der & J. van Haver-Plas, 2012. *Beleidsnota Archeologie Gemeente Papendrecht. Provinciaal Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie 2012*. Erfgoedhuis Zuid-Holland. Delft.
- Wilgen, L.R. van, 2016. *Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen 'Plangebied Fokker Slobbengors', Industrieweg, Papendrecht, Gemeente Papendrecht*. SOB Research projectnummer 1972-1205. Heinenoord.
- Zijverden, W. van & J. de Moor, 2014. *Het groot profielenboek. Fysische geografie voor archeologen*. Leiden.

Overig

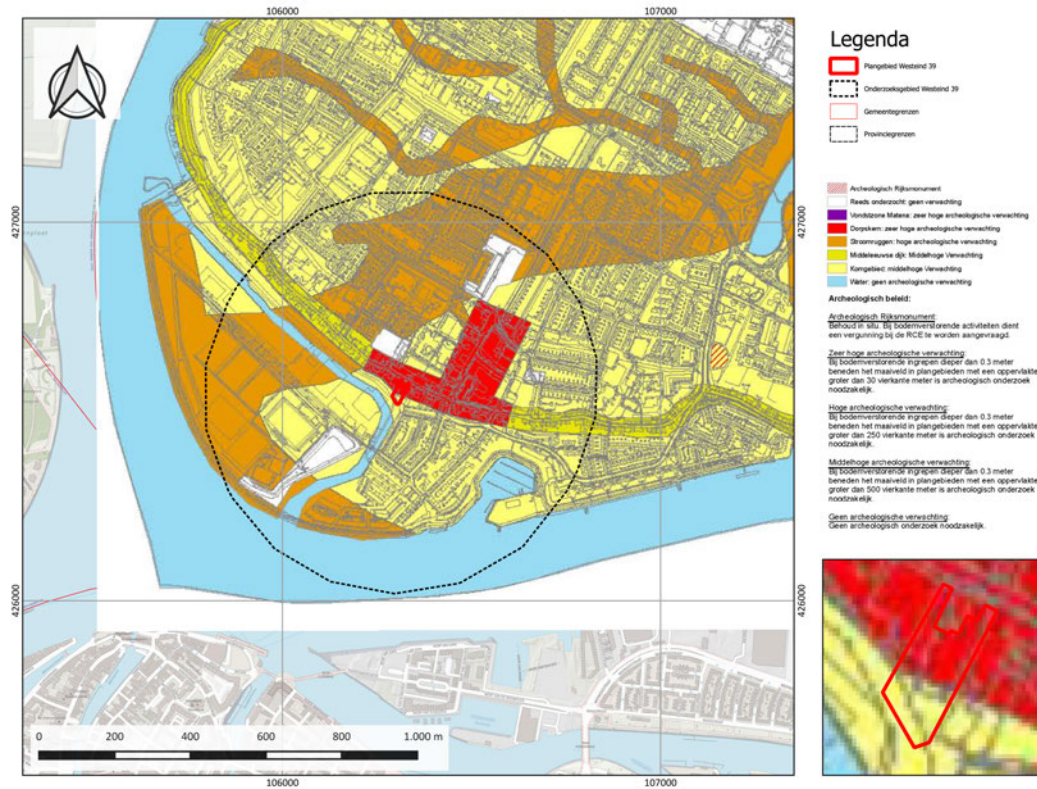
- archis.cultureelerfgoed.nl
- bagviewer.kadaster.nl
- beeldbank.cultureelerfgoed.nl
- blokland.dordtenazoeke.nl
- bodemloket.nl
- dinoloket.nl
- dordrechtplattegronden.nl
- geschiedenisvanzuidholland.nl
- ikme.nl
- legendageomorfologie.wur.nl

- lokaleregelgeving.overheid.nl
 - molendatabase.org
 - monumentenregister.cultureelerfgoed.nl
 - nationaalgeoregister.nl
 - ozhz.omgevingsrapportage.nl
 - planviewer.nl
 - pzh.b3p.nl
 - ruimtelijkeplannen.nl
 - sikb.nl
 - vergeltungswaffen.nl
 - zoeken.cultureelerfgoed.nl
-

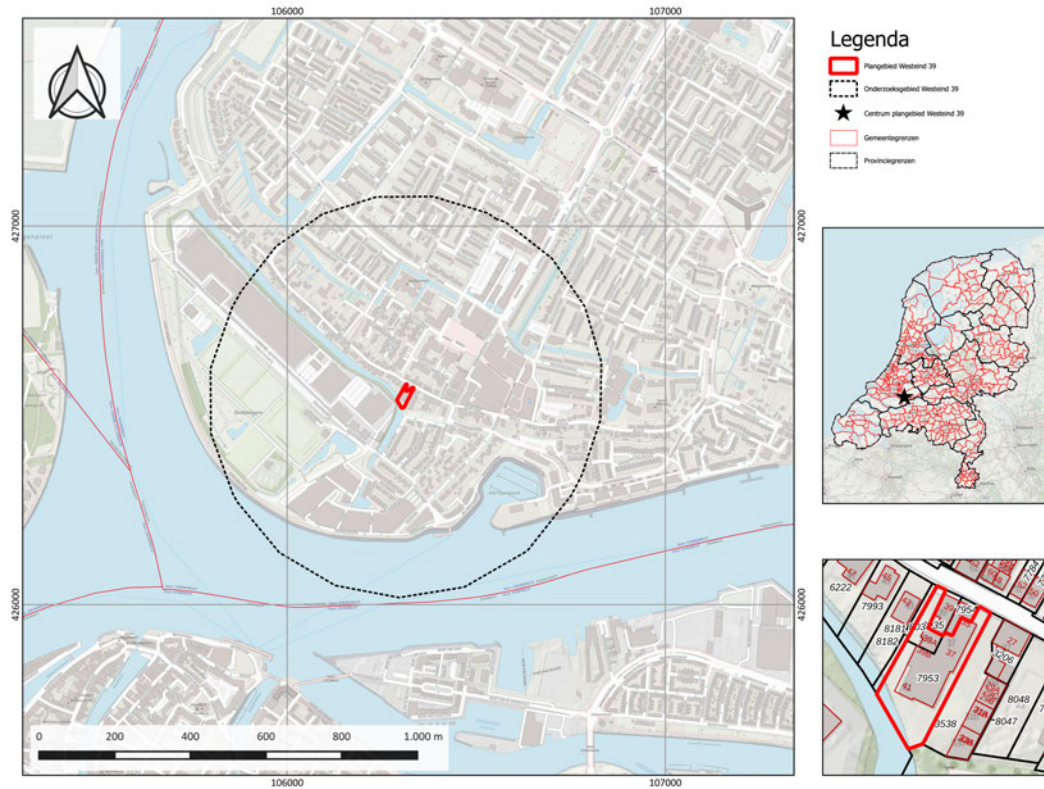
Bijlage 1 – Inleiding

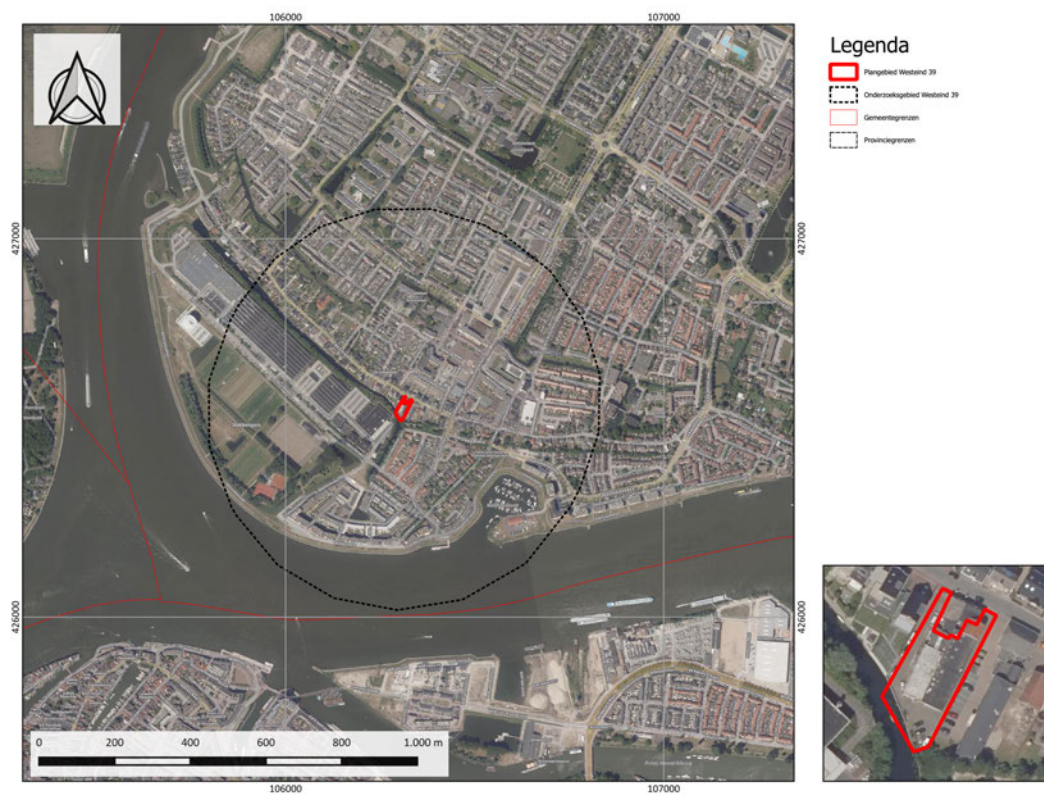
Figuur 1: Archeologische beleidskaart gemeente Papendrecht.

Bijlage 2 – Locatie en planvorming

Figuur 2: Topografische kaart van het plangebied.

Figuur 3: Luchtfoto (2020) van het plangebied.

Kadastraal situatie:

Gemeente: Papendrecht
Plaats: Papendrecht
Sectie: A, nummer: 7953, 7954 (deel), 8034

Bebouwingsoppervlakte

Grondoppervlakte totaal: 1.204 m²
Bebouwd oppervlakte: 563 m² (ca. 46,7%)

Bestemmingsplan: NL.IMRO.0590.bv03centrum2013-3001

Ervaarbestemming: Bedrijf

Dubbelbestemming: Waarde - Archeologie (deel)

Bouwaanwijzing: Karakteristiek

Max. goothoogte: 6m

Bouwerregels

Op de voor 'bedrijf' aangewezen gronden mogen uitsluitend worden gebouwd:
a. bedrijfsgebouwen;
b. één bedrijfswooning uitsluitend ter plaatse van aanduiding 'bedrijfswooning';
c. bijbehorende bouwwerken;
d. andere bouwwerken zonder dak.

Bouwvlak

a. binnen het bouwvlak mogen de bedrijfsgebouwen, bijbehorende bouwwerken en andere bouwwerken zonder dak worden gebouwd;
b. het bouwvlak mag volledig worden bebouwd;
c. ter plaatse van de aanduiding 'maximale goothoogte' mag de goothoogte maximaal de aangegeven hoogte bedragen.

Buiten het bouwvlak mogen uitsluitend andere bouwwerken zonder dak worden gebouwd, met dien verstande dat ter plaatse van de aanduiding 'specifieke bouwaanwijzing - overkapping' een overkapping is toegestaan met een hoogte van maximaal 5 meter.

Voor het bouwen van andere bouwwerken zonder dak gelden:

- a. deze mogen binnen en buiten het bouwvlak worden gebouwd;
- b. de bouwhoogte mag maximaal 6 meter bedragen, met uitzondering van:
 - erfafscheidingen, waarvan de bouwhoogte voor de voorgevelzijde maximaal 1 meter en achter de voorgevelzijde maximaal 2 meter mag bedragen;
 - lichtmasten, waarvan de bouwhoogte maximaal 9 meter mag bedragen

Verboden gebruik

- a. voor buitenplafond hoger dan twee meter boven peil;
- b. als zelfstandig kantoor anders dan ter plaatse van de aanduiding 'kantoor'.

Vergunningplicht

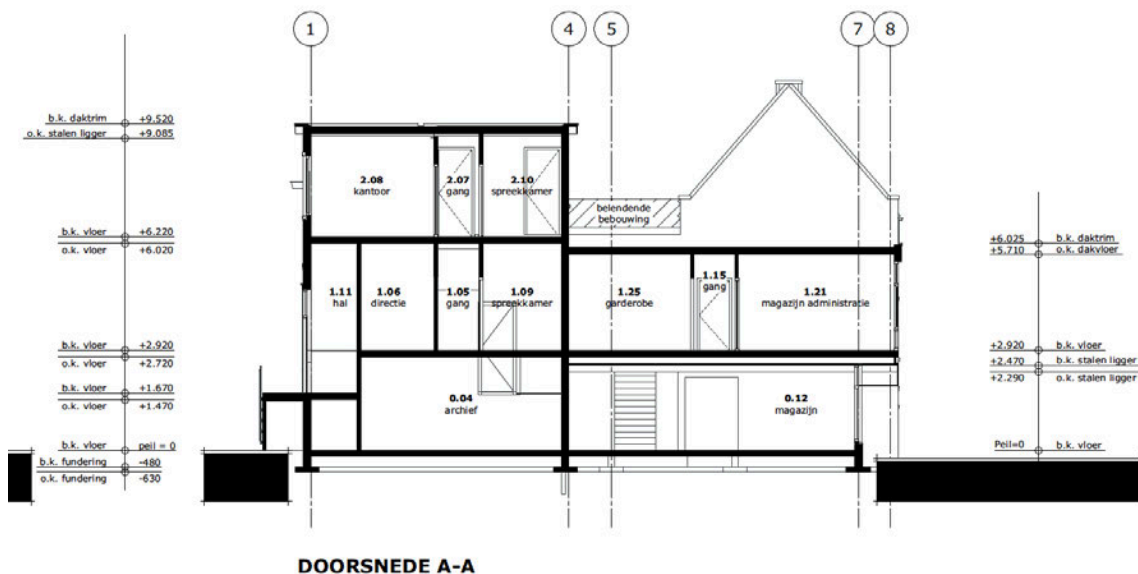
Ter plaatse van de aanduiding 'Karakteristiek' is het verboden zonder of in afwijking van een omgevingsvergunning van het bevoegd gezag de op de gronden aanwezige cultuurhistorisch waardevolle en/of karakteristieke bebouwing (beelddeterminerende panden) geheel of gedeeltelijk te slopen.

212195 | HERONTWIKKELING WESTEIND 39 | SITUATIE BESTAAND | SCHAAL 1:500

06-09-2022

Figuur 4: Situatietekening van de huidige bebouwing in het plangebied.

Figuur 5: Doorsnede van de bestaande bebouwing in het plangebied.

Figuur 6: Google Streetview van het plangebied (2022), genomen vanaf het Westeinde, kijkend naar het zuidoosten.

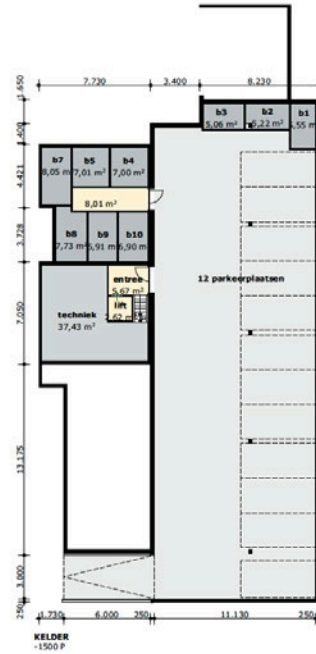
Kadastraal situatie:		
Gemeente:	Papendrecht	
Plaats:	Papendrecht	
Sectie:	A, nummer: 7953, 7954 (deel), 8034	
Bebouwovervalkte		
Grondoppervlakte totaal:	1.204 m ²	
Bebouwd oppervlakte:	537 m ² (ca. 41,3%)	
Bruto vloeroppervlakte		
Soort woning	Aantal	BVO m ²
Appartementen in bestaand:	6	420
Appartementen nieuw:	10	695
Totaal:	16	1.115
Parkeren		
Generaalseed:	19 p.p.	

212195 | HERONTWIKKELING WESTEIND 39 | SITUATIE NIEUW | SCHAAL 1:500

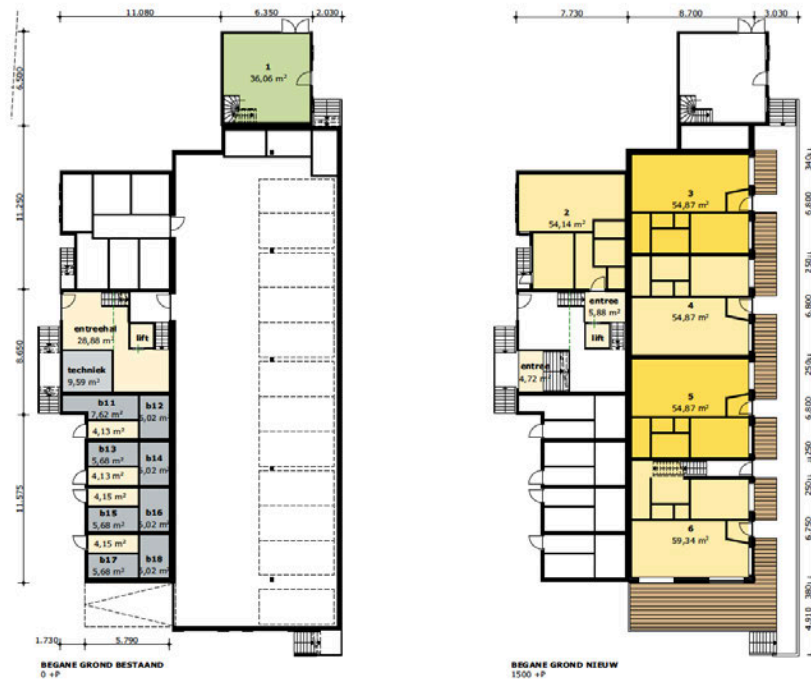
06-09-2022

Figuur 7: Situatietekening van de geplande bebouwing in het plangebied.

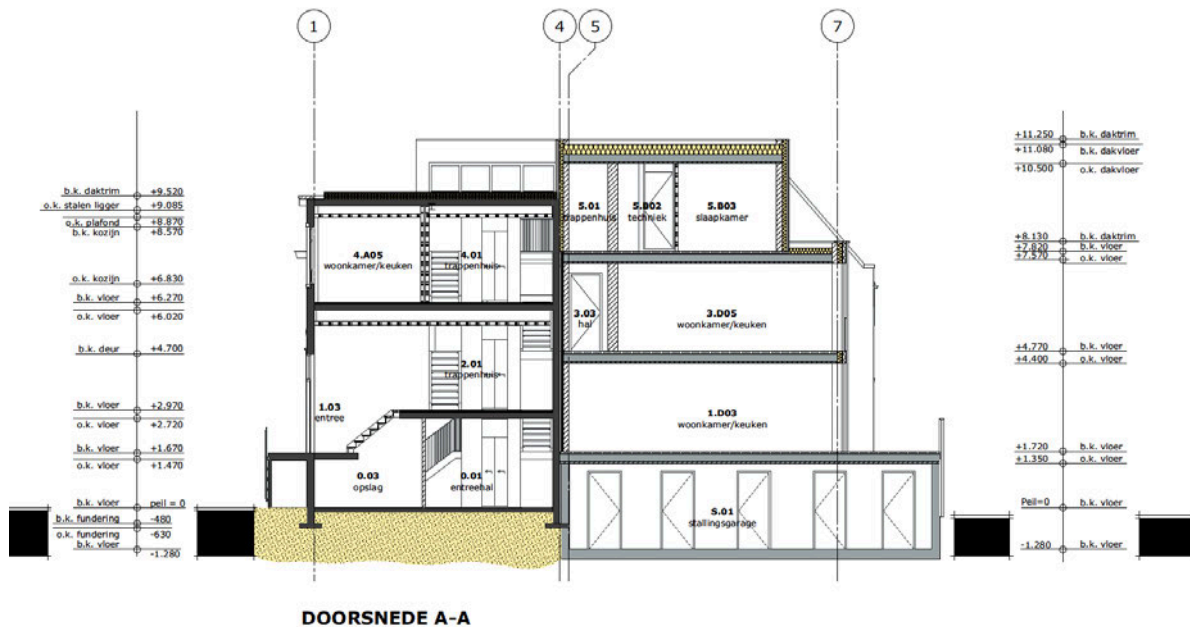
Figuur 8: Plattegrond van de geplande kelder.

212195 | HERONTWIKKELING WESTEIND 39 | PLATTEGRONDEN | SCHAAL 1:200 | 06-09-2022

Figuur 9: Plattegrond van de bestaande en geplande begane grond.

Figuur 10: Doorsnede van de geplande bouw.

212195 | HERONTWIKKELING WESTEIND 39 | IMPRESSIE

06-09-2022

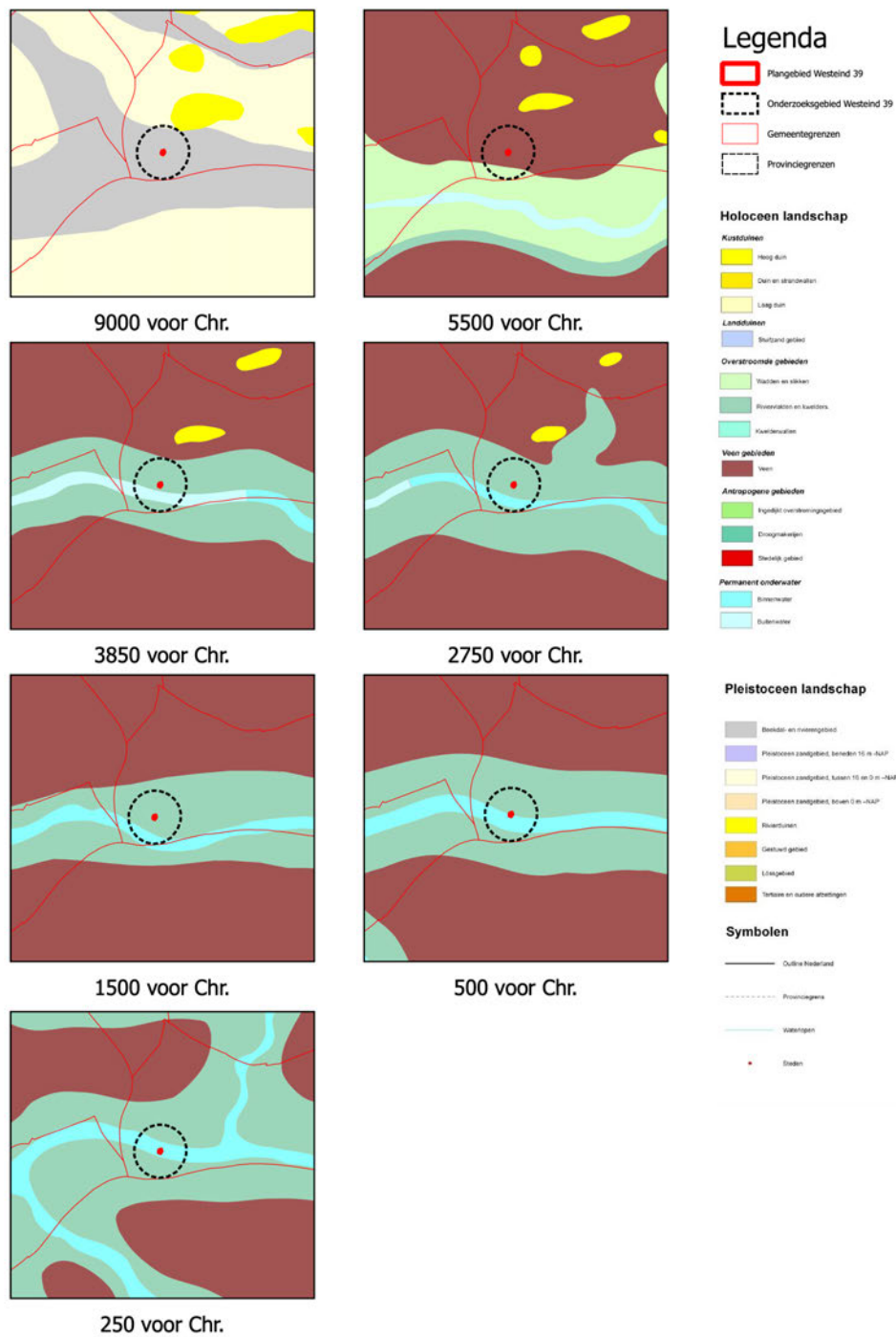

van Es
architecten

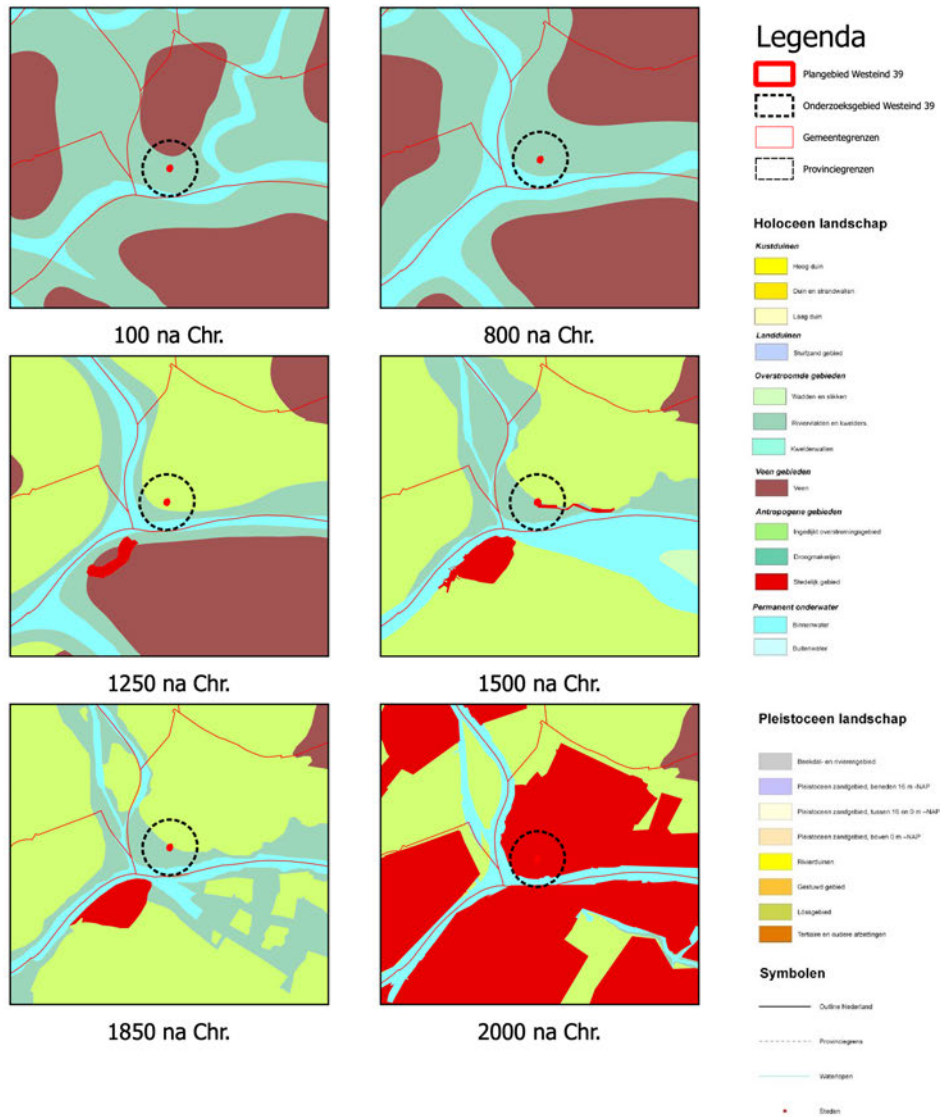
Figuur 11: Impressie van de geplande bouw.

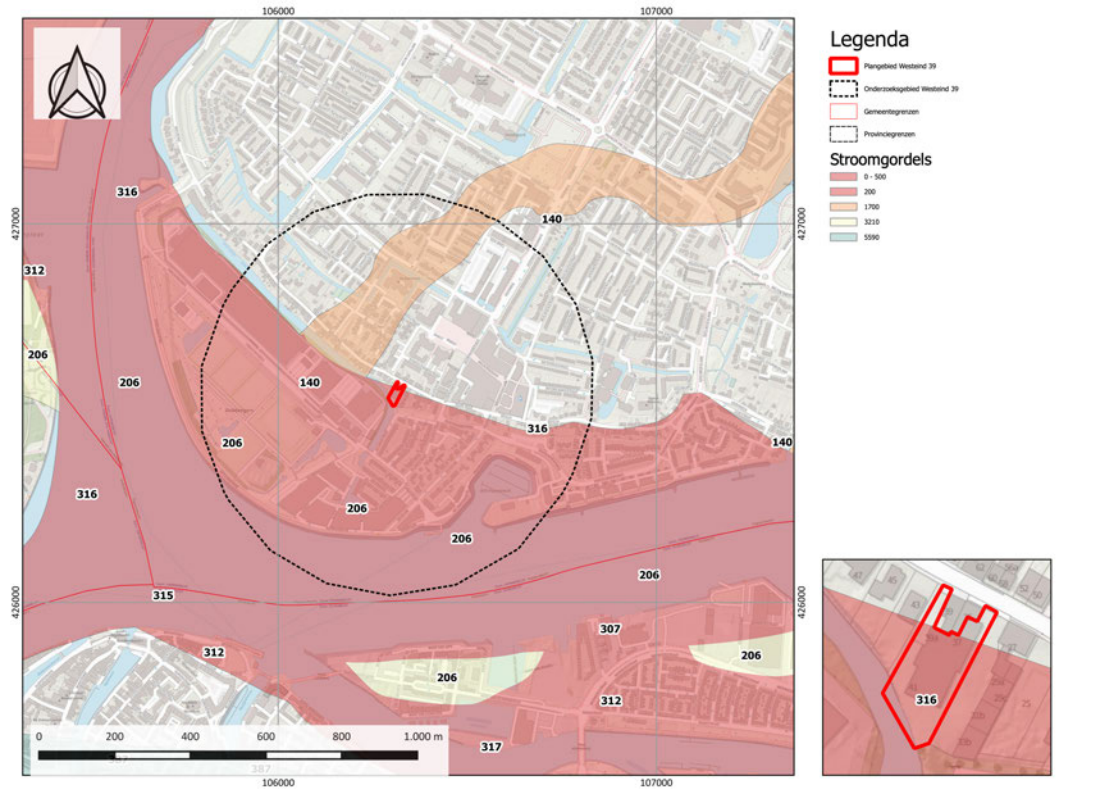
Bijlage 3 – Landschappelijke informatie

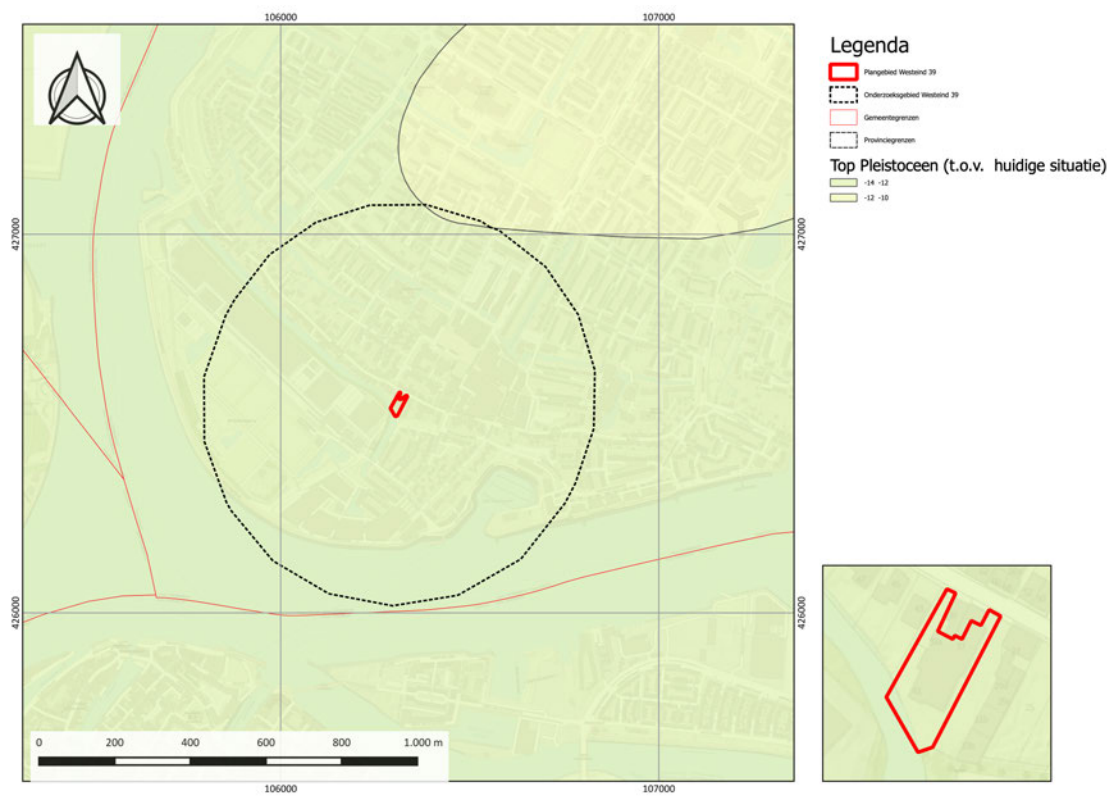
Figuur 12: Het plangebied op de paleogeografische kaarten (voor Chr.).

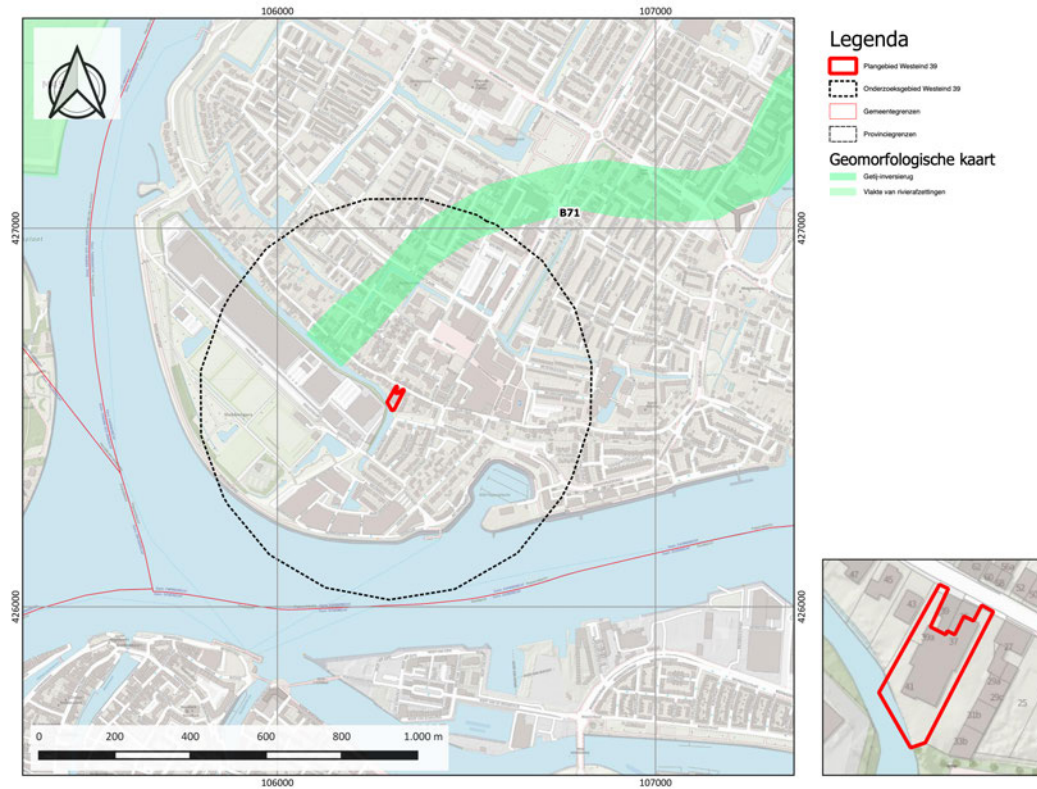
Figuur 13: Het plangebied op de paleogeografische kaarten (na Chr.).

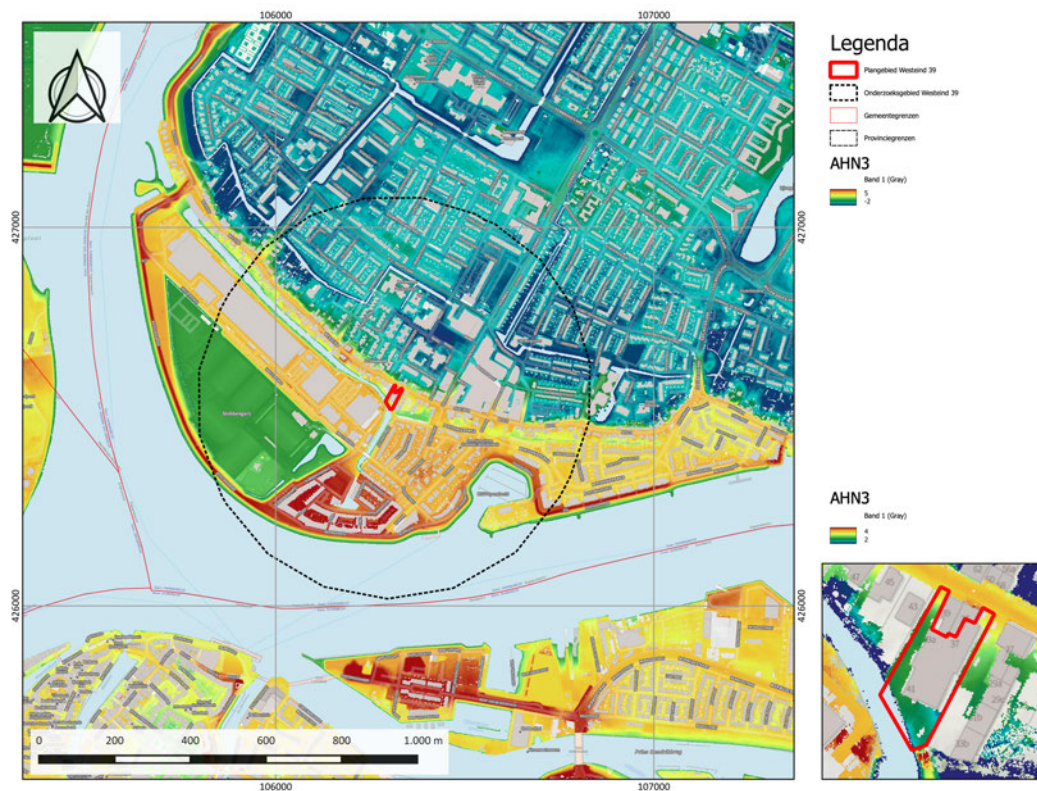
Figuur 14: Het plangebied op de paleogeografische stroomgordelkaart.

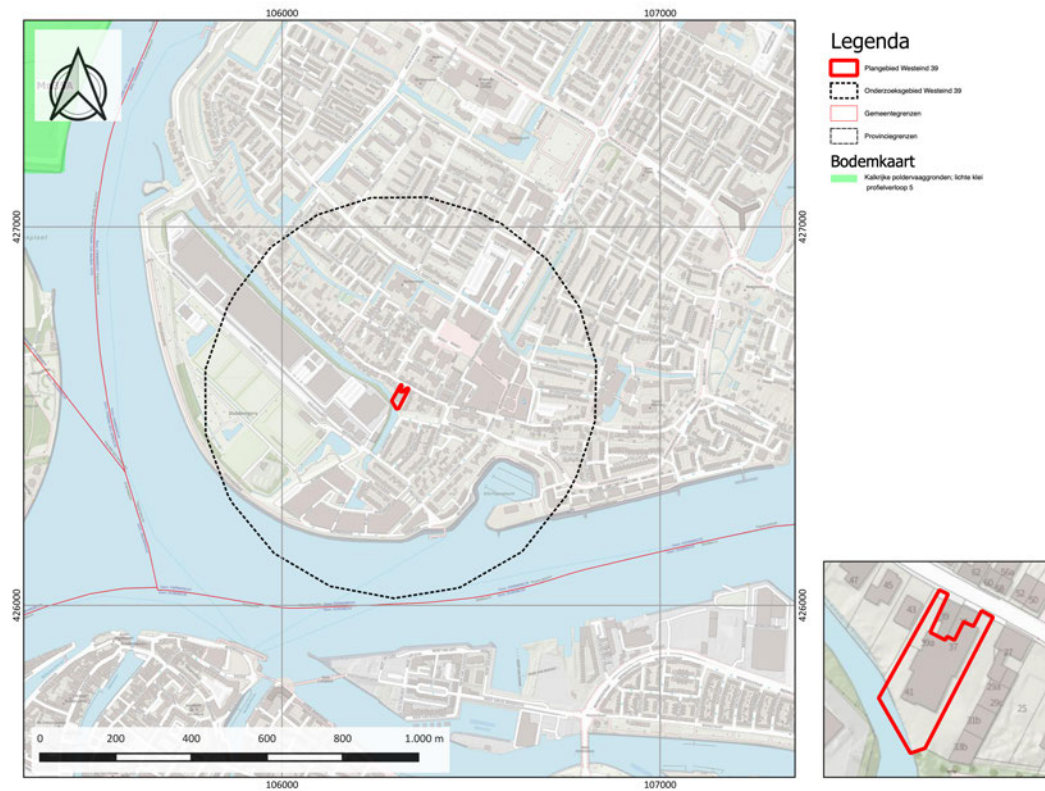
Figuur 15: Het plangebied op de Top Pleistoceen-kaart.

Figuur 16: Het plangebied op de geomorfologische kaart.

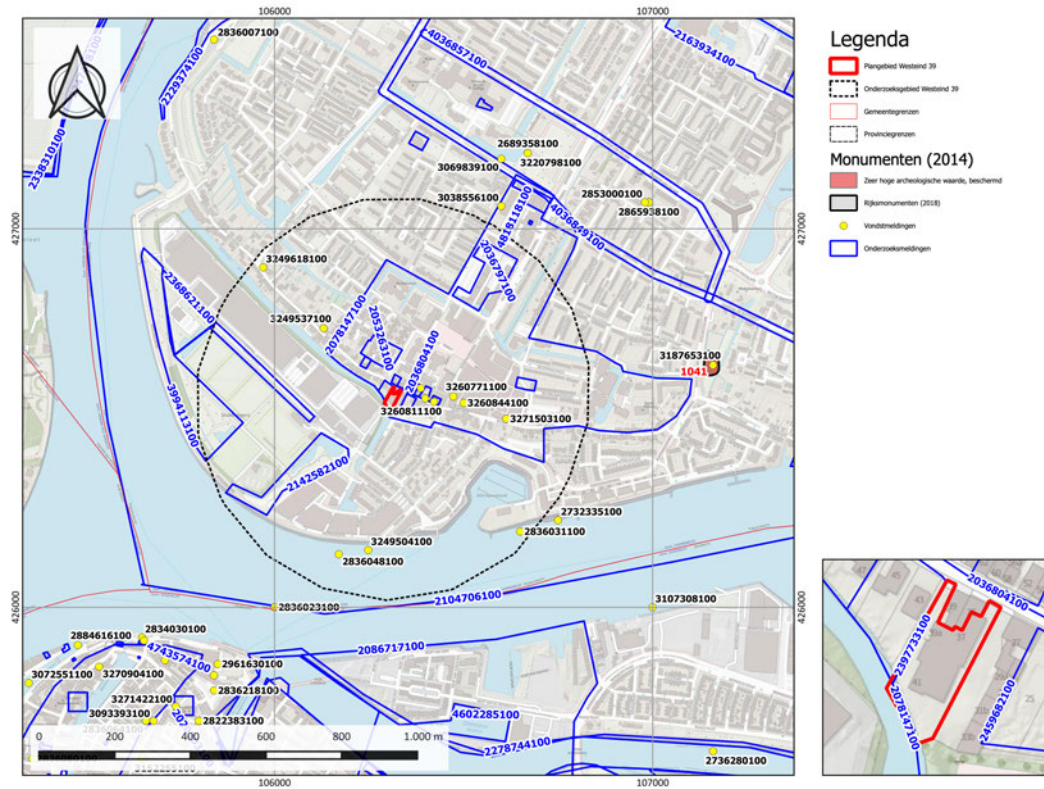
Figuur 17: Het plangebied op het AHN.

Figuur 18: Het plangebied op de bodemkaart.

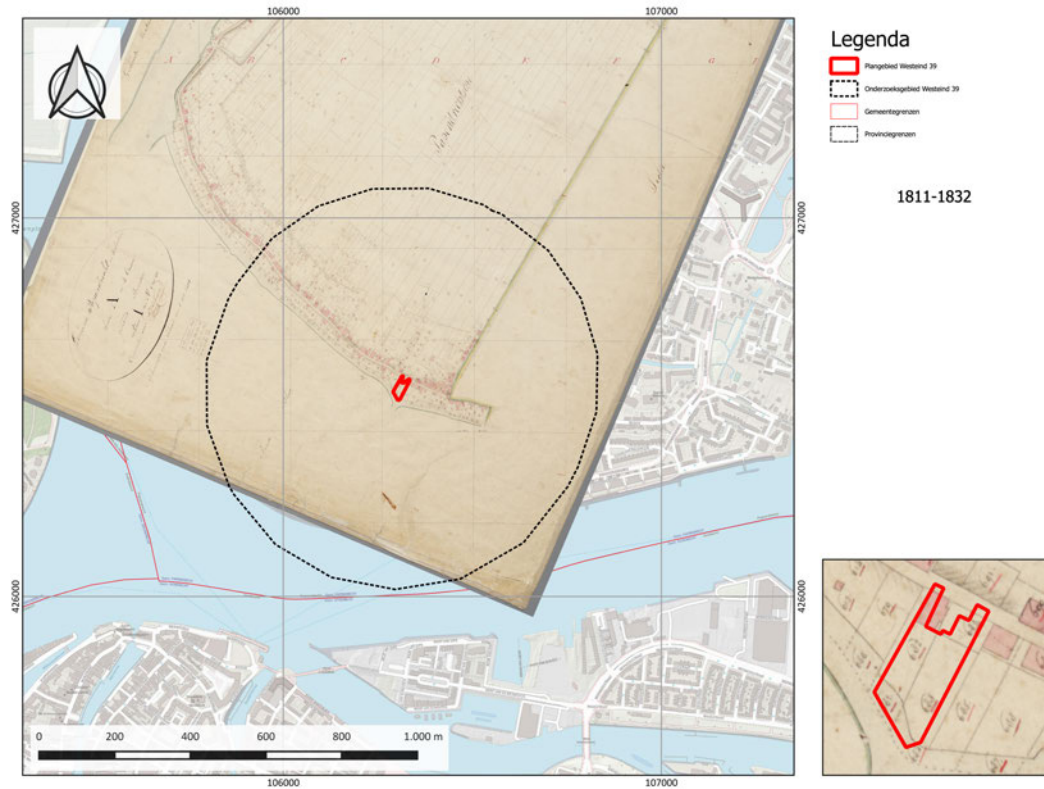
Bijlage 4 – Archeologische informatie

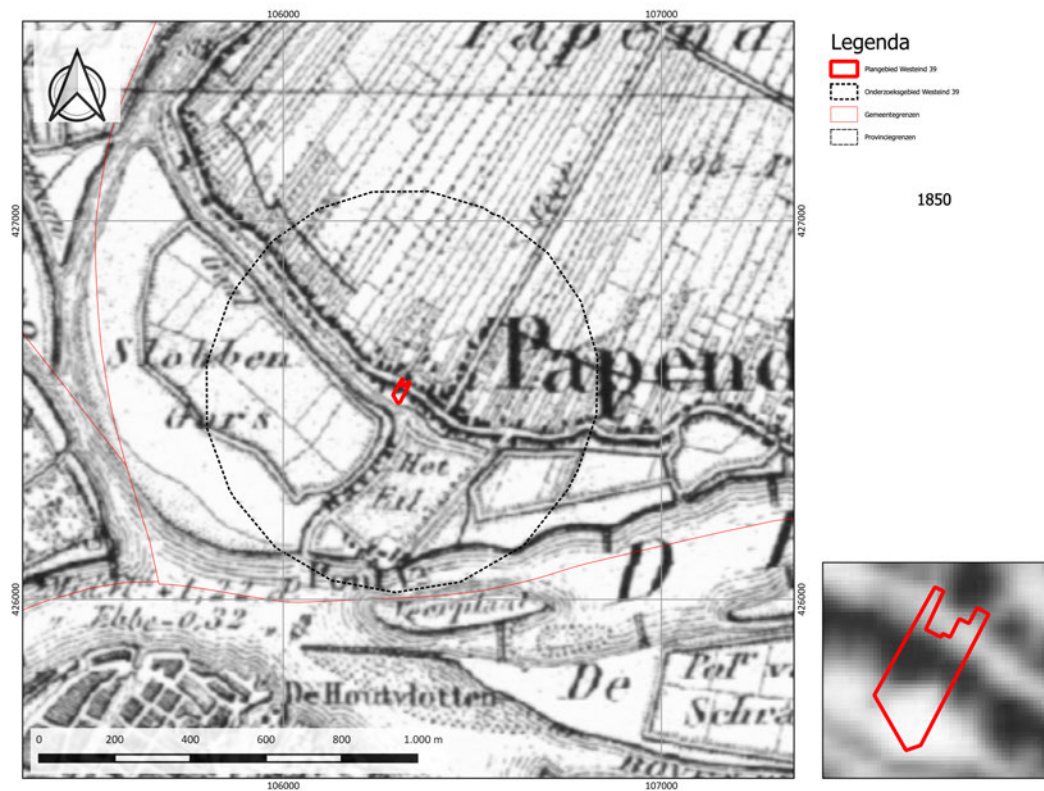
Figuur 19: Het plangebied met ARCHIS-meldingen.

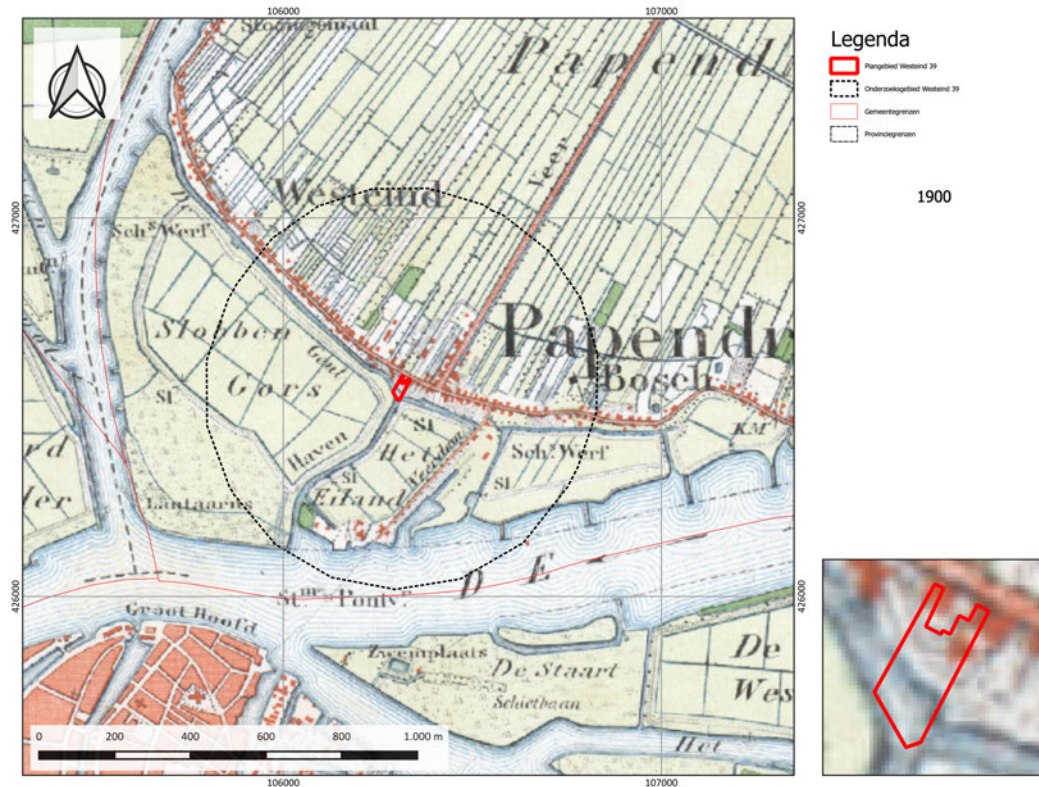
Bijlage 5 – Cultuurhistorische informatie

Figuur 20: Het plangebied op het kadastrale minuutplan van 1811-1832.

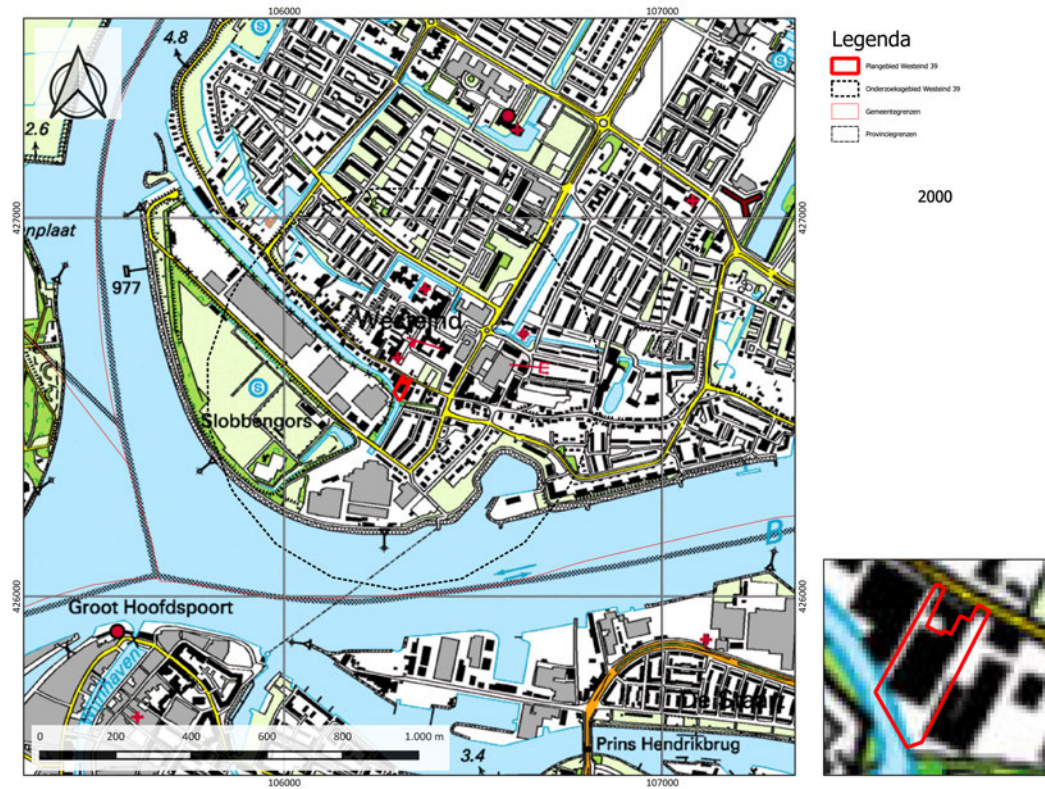
Figuur 21: Het plangebied op de topografische kaart van 1850.

Figuur 22: Het plangebied op de topografische kaart van 1900.

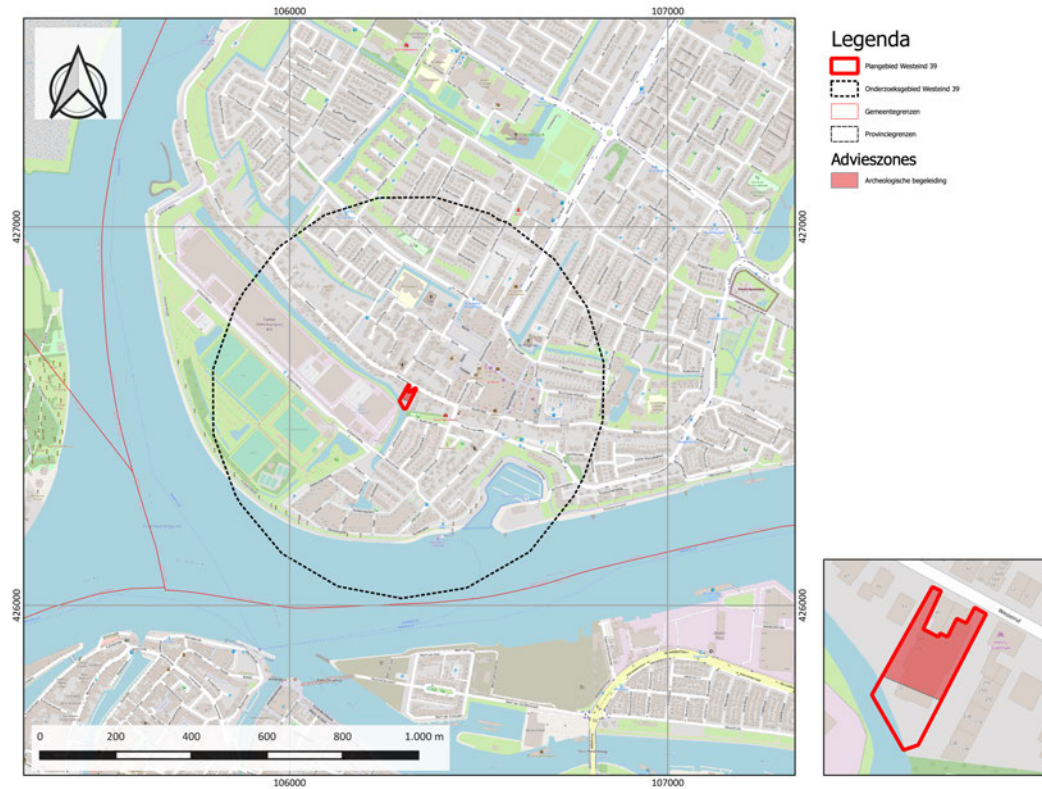
Figuur 23: Het plangebied op de topografische kaart van 1950.

Figuur 24: Het plangebied op de topografische kaart van 2000.

Bijlage 6 – Verwachtingsmodel, conclusie en advies

Figuur 25: Advieszones vervolgonderzoek binnen het plangebied.